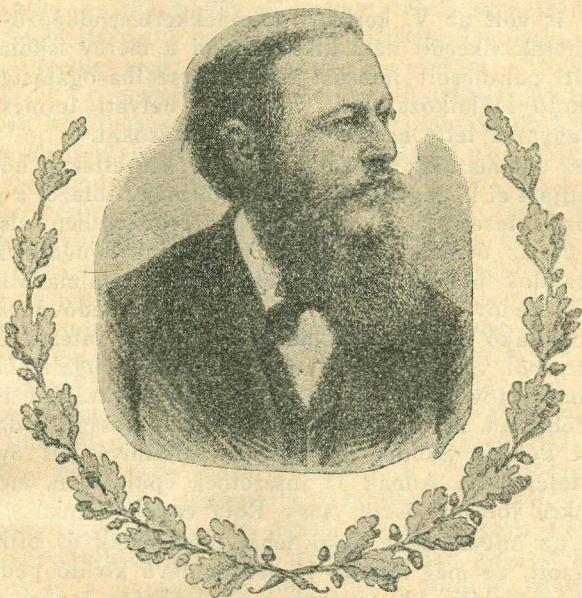

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

LV. ÉVFOLYAM
2. SZÁM

BUDAPEST, 1942.
FEBRUÁR

Megemlékezés Péterfy Sándorról, születésének 100. évében.

Péterfy Sándorról folyóiratunk decemberi számában már meg­szólaltattam azokat a kortársait, kik részben munkatársai, barátai és bizalmasai voltak. Ezekből a rövid nyilatkozatokból is megállapít­hatták az olvasók, hogy egy ritka egyéniségű, páratlan szorgalmú, végtelen emberszeretettől áthatott, sokoldalú pedagógus volt orszá­gos egyesületünk egyik létrehozója és első elnöke. A csokorba foglalt megemlékezések csak nagy vonásokban összegezték hét évtizedet valamivel túlhaladó életének legfőbb eredményeit. Ennek a hosszú életnek egyes állomásait is csak futólag érintettük.

Meglepődve hallottuk, hogy már 54 éves korában, 1895-ben nyugalomba vonult 38 évi küzdelmes, fáradságos, folyton csak a haza javát szem előtt tartó, önzetlen munka után. De aztán rögtön kiderült,

---

A cikk élén levő kép egykorú könyvomat a *Paedagogiai Plutarch*ből s Péterfy Sándort a 80-as években ábrázolja.

hogy nem azért vált meg tanári állásától, „hogy élvezze a csendes nyugalmat, amibe kevésbé munkás évek után is oly sokan vágyódnak, hanem azért távozott a tanári pályáról, hogy tovább dolgozzék kedves eszméiért és befejezze a feladatokat, melyek néki Isten kegyelméből osztályrészüln jutottak“. Ezeket a feladatokat becsülettel el is végezte és közben — a nyugalomba vonulás ellenére — a tanári pályától sem szakadhatott el végleg. Akik ugyanis ismerték végtelen munkaerejét, nem felejtették el, hogy egykor 14 éven keresztül igazgató-tanára is volt az V. kerületi gyermekkertész-nőképző-intézetnek, honnan nemcsak sikerült néki kiküszöbölni a merev iskolás eljárást, a mesterkéltné, parancsolt játszást és a szörszálhasogatásig vitt Fröbel-féle alkotó foglalkozásokat, hanem e helyett természetessé és népiesen magyarrá tette az ovodai foglalkozásokat.

Ezek az ovodás nagy érdemei olyan erősen éltek a köztudatban, hogyha mindjárt el is engedték a kultuskormány intézői a polg. isk.-i tanítónőképző-intézeti és a rajztanárképző-intézetben viselt tanári állásaiból, de az óvónőképzés terén még mint nyugalmazottat sem voltak hajlandók nélkülözni. Így lett mint nyugalmazott tanár az Országos Kisdedóvó Egyesület nagymultú kisdedóvónőképzőjének óraadó és bentlakó tanára. Évek multán innen, az intézet Ovoda-utca 4. sz. szárnyából vonul el most már végleges nyugalmába és hogy a tanári munka tovább ne kísérthesse, még a fővárost is elhagyta 1902-ben. Példásan, mindig munkában eltöltött hosszú pedagógus pályáját tehát Péterfy Sándor az 1916-ban államivá lett óvónőképző-intézetben fejezte be. Annak az intézetnek épületében, melyben mai taggyűlésünkre jöttünk össze, hogy Róla emlékezzünk.

Ennek az intézetnek a falai tehát még látták és otthont adtak a nyugalmazott, de még mindig jó erőben lévő kiváló pedagógusnak és ha most, születése 100. évében megjelenhetne tanári pályájának utolsó munkahelyén, annak külsejében jóformán semmi változást nem találna. Csak a tér és utca neve változott, melyekre a saroképület kapuja és ablakosai nyílnak. A Szegényház-térből Rózsák-tere lett. A Rottenbiller-utcára kivezető Ovoda-utca pedig Péterfy-Sándor-utcává változott. Székesfővárosunk azzal tisztelte meg egykori első elnökünk emlékét, hogy halála után róla nevezte el azt az utcát, melyben még ma is áll az az intézet, mely Péterfy Sándornak utolsó munka- és lakóhelye volt Budapesten.

Élete a Dunántúl nyugati részének, Vas megyének egy kicsiny községében indult meg. A község: Nemescső, ma egészen jelentéktelen, alig 1300 lakossal rendelkező kis helység (Köszegtől kb. 10 km-re). Néhány száz évvel ezelőtt talán még kevesebb lakossága volt, és akkor mégis sokak előtt volt ismeretes és megbecsült hely. Az 1681-i országgyűlés u. i. *artikuláris helynek* jelölte ki Nemescsőt és Nemesdömölköt. Ez azt jelentette, hogy egész Vas megyében csak ezen a két helyen építhettek templomot, iskolát és paplakot a protestánsok.

Hogy ezt megértsük, emlékeztetnem kell a Wesselényi-összeesküvésre, melynek gyászos bukását alkalmul használta fel a bécsi

kormány a protestánsok üldözésére. Ekkor idézték meg a pozsonyi második rendkívüli törvényszék elé az összes protestáns lelkészeket és tanítókat, akiket állásukról lemondásra, vagy az országból kivándorlásra kényszerítettek. Kegyetlenül üldözték a felvidéki nemeseket, polgárokat is, kiknek Erdélybe bujdosó csapatait szervezte aztán meg Thököly Imre gróf. Az általa megindított kuruc-mozgalom nyomán ért el annyit az ország, hogy Lipót az 1681-i országgyűlésen helyreállította az alkotmányos uralmat, de a protestánsoknak csak bizonyos meghatározott és a törvénycikkekbe (artikulusokba) foglalt helyeken engedte meg a templomok építését és a nyilvános istentiszteletet. 11 vármegyében csak 2—2 falut felöltek ki ilyen célokra, és a helyek kijelölésénél a Lipót akarata után induló katolikus többség a legjelentéktelenebb községeket foglalta az artikulusokba. Így lett Péterfy Sándor szülőfaluja is artikuláris hely.

Mikor később II. József türelmi rendelete véget vetett a protestánsok elnyomott helyzetének, az artikuláris helyek még azután is arról voltak nevezetesek, hogy ott voltak a legkitünőbb protestáns lelkészek és tanítómesterek. Péterfy Sándor szülőfalujában is olyan tanítómester volt az elemi iskolában, aki nemcsak megjárta Svájcot, de ott, Zürichben szerezte meg a tanítói képesítést. Ez a tanító volt Zeberer Ágoston. Mikor Péterfy az elemi iskola után Kőszegen elvégezte az algimnáziumi osztályokat és ott tovább nem tanulhatott (miután 1850-től megszűnt a gimnázium felső tagozata), ehhez a Zeberer Ágostonhoz ment haza, Nemescsóra „tanító-inasnak”, hogy a kiváló mester mellett megtanulja a tanítás mikéntjét. Nem kell nagyon bizonyítgatnom, milyen döntő hatású lehetett Péterfy Sándor egész további fejlődésére, hogy ilyen kiválóan képzett tanító mellett indulhatott el a pályája. És hogy ilyen tanítója lehetett, azt meg csak azzal magyarázhatjuk, hogy Nemescsó; eldugott helyzete ellenére is kitűnő helyévé vált, mert a sors artikuláris községgé avatta.

Péterfy Sándorról való megemlékezésemben nem annyira az a cél vezérel, hogy kiválóságát és nagyságát méltassam. Már említettkomben a kortársait éppen azért szólaltattam meg, hogy ezt a feladatot ők végezzék el, azok, kik közvetlen munkatársai és küzdőtársai voltak. Amit Péterfyról mondtak a kortársak, abban nem volt semmi színezés, túlzás és hízelgés. Mikor pedig meghalt, még nagyobb és szebb volt az elismerés, noha nem maradt utána semmiféle olyan kiváló és befolyásos rokon, akiért nem egyszer érdemes dicsérni az elhunytat. A Néptanítók Lapjának vezércikkírója például ezekkel a szavakkal búcsúztatta: „Péterfy Sándor ama kevesek közé tartozik, akiket a nagyértékű és maradandó alkotások avattak valóban nagy férfiakká. E nagy embereinknek sora egyre ritkul és sajnos, hiába nézünk körül, keresve a méltó utódokat, akik pótolni fogják a kidőlt óriásokat.” Másokra hagyom tehát az elismerő szavakat. Én inkább majd rámutatok „a nagyértékű és maradandó alkotásokra”, mert ezek valóban ma is megvannak és megmaradnak valószínűleg mindaddig, amíg lesz magyar tanító ebben a hazában! Feladatomban elsősorban azt tűztem ki, hogy megpróbáljam magyarázatát adni, milyen

külső körülmények működtek közre abban, hogy Péterfy Sándorból az ország egyik legkiválóbb tanítója, tanárja, egyesületek szervezője és a szó valódi értelmében a legnemesebb emberbarátok egyike lett!

Az első magyarázó körülménye tehát Péterfy szerencsés fejlődésének, hogy egy dunántúli artikuláris helyen látta meg a napvilágot 1841. augusztus 5-én s ott egy olyan tanító keze alá kerülhetett, aki rendkívül képzett egyéniségénél fogva nemcsak észrevette a fiatal Péterfyben rejlő kiváló szellemi erőt, hanem segítette azt kifejleszteni és annyira érlelni, hogy a gyermek édesatyja is természetesnek tartotta fiának továbbtaníttatását egy városi iskolában. De az már akkor is sok pénzbe került. Péterfy Sándor édesatyja meg, ha nem is volt földhözragadt szegény ember, de gazdagnak sem volt mondható. A ház, ahol Péterfy született, még ma is megvan a faluban, — nem az utcasoron, elől, hanem egy másik ház mögötti udvarban. Már ebből is következtethetünk a szülők vagyoni állapotára. De tudjuk még Péterfy beszélgetéseiből is, hogy édesatyja úgy művelte a földet, mint a falu többi kurta nemese. Hízlatl állatokat is és azokat eladta a vásárokon. Értelmes ember lehetett, mert nemcsak írni-olvasni tudott, de könyv is akadt a házánál. Sándor fia ezekből kegyelettel megőrizte azt a bőrbe kötött, 478 lapra terjedő Hübner-féle magyar nyelvű históriás könyvet, melybe az atya nemcsak azt írta, hogy az övé, hanem bejegyezte gyermekei születési adatait, sőt azt is, hogy „Sándor fiamat attam Kőszegre 1852 Szept. 8dikán”. Az öreg Péterfy kétszer nősült. Az első házasság megkötése után egy esztendőre megszületett István nevű első fia az édesanya életébe került. Hamarosan másodszor is nősült a szomszédos Meszlenből, 1840 szept. 13-án. A második feleség nemes Takács Erzsébet. Első gyermeke a mi Sándorunk, akit az atya így jegyez be könyvébe: „Sándor Fijam született 1841-dik Esztendőben Augusztus 5-dikén Reggeli 3 órakor.” Az utána való évben meghalt az első házasságból való István, de a második feleség még 11 gyermekkel boldogítja Sándorunk atyját. Bármennyire áldás is a sok gyermek, már akkor is költségessé tette a család életét. Nem lehetett tehát könnyű elhatározás a 11 éves Sándor gyereket városba adni további tanulásra. De az értelmes atya maga is tisztában lehetett gyermeke eszével, amihez járult még nemcsak a kiváló tanítónak, Zeberernek, hanem a nagyműveltségű lelkésznek, *Mendelényi Sámuel*-nek is a biztatása.

A konfirmáción ekkor már keresztülment Sándor a kőszegi „evang. ág. hitvallású gyülekezet latin tanodájában” a Zebererhez hasonló ideális tanítót talált a gimnázium egyik nagyírú tanárában, *Beyer János*ban. Rajta keresztül nyilvánul meg ismét a véletlen vagy a sors Péterfynek életében. Beyertől kér u. i. tanácsot, mikor elvégezte a „latin tanodát”: helyesli-e azt a szándékát, hogy a néptanítói pályára lépjen, miután szülei nem tudják tovább taníttatni? Beyer mondta ekkor néki azokat a szavakat, amiket Péterfy nem egyszer elbeszélt barátainak: „Fiam, ne hidd, hogy a néptanítói pályára akárki is alkalmas; különösen azt ne hidd, hogy választott

pályádon üres fejjel boldogulhatsz, mert aki tanítani akar, annak előbb magának kell valamit tudni." Péterfy ezeket a szavakat megtartotta egész életére szóló útravalónak. Akik később foglalkoztak életével, azok mind kiemelik, hogy élete különböző állomáshelyein könyvtárakat bűvárolt végig, annyira élt benne mindig a továbbtanulás és önművelés vágya.

Hol tanulhatott volna legtöbbet a néptanítóságból a még csak 15 éves gyermek, ha nem kedves falusi tanítójától, akinek inasa, segédje lett egy évre és a mellett még otthon is lehetett szeretett szüleinél. Ettől a derék tanítójától, majd utódjától, *Bruck* Henriktől és *Mendelényi* lelkésztől ekkor már bizonyára sokat hallhatott falujának multjáról is. Mert ez a mult nem volt olyan mindennapi, és mint látni fogjuk, szintén hatással volt Péterfy további alakulására. Ez a falu a XVIII. században az ev. magyar kultúrának lett egyik centrumává. Sok kiváló lelkésze közül legkiválóbb volt *Sartorius* (Szabó) János, aki 1729-ben került ebbe a faluba és 27 éven keresztül, élete végéig, itt fejtett ki áldásos működést.

Sartorius (Szabó) János, *szenicei Bárány György*, *Torkos* András és különösen *Bél* Mátyás lelkészek voltak azok a kiváló magyarak, akik külföldi útjaikon megismerve *Francke* Ágost Hermann hallei tanintézetét és pedagógiai elveit, azokat igyekeztek itthon is elterjeszteni. *Francke* az élő hit és szeretet megtestesítője, a nemes pietizmus és a legkitünőbb iskolai metódus elterjesztője. Ezt a nemes pietizmust hozzák már 1711-ben mint idegen palántát *Bárány György*, *Bél* Mátyás és *Sartorius* magyar földre, „de ahogy ők ültetik, öntözik, nyesegetik és ápolják, annyira aklimatizálódik, hogy a legegészségesebb magyar gyomor is beveszi gyümölcsét, megemészti és javára, egészségére válik a nemzet testének. A magyar nyelv és nemzeti szellem ápolása érdekében, amaz általában nemzetietlennek bélyegzett korban, senki lelkesebben nem szólott és, ami több, nem munkálkodott, mint e magyar pietisták." Ezek egyike volt *Sartorius*, aki *Francke* nemes példáján felbuzdulva, mindjárt *Nemescsóba* kerülve, megújította 1730 körül községi híveinek a támogatásával talán a legelső evangélikus árvaházat hazánkban és az elemi iskola fölé még latin iskolát is szervezett.

A *nemescsói* árvaház és latin iskola 1790 körül ugyan leégett és ezzel működése megszűnt, de emléke tovább élt a község történetében. Lehetetlen, hogy erről most már ne tudott volna az a kis tanító-inas is, aki majd *Pesten* mint evang. tanító közszereplését az 1870-i egyetemes tanítói gyűlésen azzal kezdi, hogy az összes

Péterfy Sándor élete 70. évében.

tanítóság összefogásával egy tanítói árvaháznak a megszervezését sürgeti. Íme, milyen hatással lehet a környezet egy fejlődő szellem kialakulására és egy egész élet kitöltésére. És hogy a pietista szellem öntudatlanul is mennyire hatással lehetett Péterfyre, mi sem bizonyítja ezt jobban annál, hogy érdeklődésével később Francke felé és a magyar pietistákhoz fordul, akikről megírja majd legszebb és legértékesebb tanulmányát. Különösen lelkesedik Bél Mátyásért, akivel kapcsolatban ki is jelenti, hogy róla, valamint kiválóbb elvtársairól egy külön füzetben szándékozik még megemlékezni. Nyugalomba vonulása után meg is írta Bél Mátyásról szóló tanulmányát, de az napvilágot nem látott. Hátrahagyott többi kéziratos munkájával együtt ez a kézirat is csak mint múzeális tárgy van kiállítva egyéb személyi emlékei között a Tanítók Házában.

A német pietisták egy kései utódjával még összehozza a sors Péterfy Sándort akkor, mikor szárnyra kel és elhagyja Nemescsót, hogy most már idegenben keresse meg kenyerét mint rendes tanítósegéd. Vasból átmegy a szomszédos Sopron megye Nagygeresd nevű helységébe, ahol Német Ferenc a kántortanító. A teljes ellátáson kívül mindössze évi 35 forint a fizetése a 16 éves ifjúnak. Ezért nem egyszer az iskolának mind a 206 gyermekét kell tanítania, mert a kántortanítót a kántori teendők gyakran elszólították a vidékre és ilyenkor Péterfy a helyettese. Egy ilyen összevont tanítása alkalomával lepte meg a község lelkésze, a nagyműveltségű *Haubner Máté*, később ev. püspök, aki nemcsak a legteljesebb megelégedését fejezte ki munkája felett, hanem megajándékozta a német pietista-utód, *Niemeyer Ágost* munkájával.

Ez a *Niemeyer*-könyv erősen ösztönző hatással volt Péterfyre. *Haubner Máté* gazdag könyvtárából most már egyéb tudományos munkákhoz is hozzáférhetett. Még jobban feltámadt benne a tudásvágy és a továbbtanulás vágya. A nagygeresdi év után 1858 nyarán Rupprecht ezredes gyermekei mellé kerül nevelőnek Györbe és mikor az ezredest néhány hónap múlva az ország határán túli területre helyezték, Péterfy nem megy velük. Itthon marad és egy földbirtokoscsalád Sopronban tanuló gyermekeit neveli. Így ismerkedik meg közelebbről Sopronnal, ahol alig egy éve (1858 okt. 4-én) nyílt meg az evangélikusok tanítóképzőintézete. Az új intézet nagyhírű igazgatója, *Pálfy József*, egykor nagygeresdi lelkész, vágyat ébresztett Péterfyben, hogy ő is tagja legyen ennek az intézetnek. Jeles aligmnáziumi tanulmányai után már sokat tanult tanító-mestereitől és *Haubner Máté* könyveiből, de mindezeket nem tartja elegendőnek ahhoz, hogy jövődi tanítói pályáján becsülettel működjen. *Pálfy József* tárt karokkal fogadta az ifjút, mert már hallotta kiválóságát és jó hírét. 1859 október 1-én felvette az intézet legfelsőbb évfolyamába, az ú. n. szeminaristák közé és részben rábízta az intézetben lakó növendékek felügyeletét.

A véletlen ismét egy rendkívülien derék emberrel hozta össze *Pálfy József* igazgató személyében. Nemcsak kiválóan képzett, nagy tudományú férfiú volt *Pálfy*, de kitűnő szervező és jóságos peda-

gógus, aki nagygeresdi lelkészkedése után mint a soproni evang. líceum tanára buzgólkodott azon, hogy a líceum kebelében működő tanítóképző-tanfolyam (másként „seminarium”) necsak függelék legyen, hanem önálló, külön épületben elhelyezett tanítóképző-intézet. Életírói szerint „folytonosan azon munkálkodott tehát, hogy az eszme megvalósításához szükséges pénzalapot s egyéb eszközöket előteremtse. Nem volt ugyan kezében teljességgel semmi, midőn az intézet megteremtéséhez fogott, de volt lelkében hit, mely nagy műveket teremt, volt lelkében buzgóság, mely a jó műnek létesítésében soha ki nem fárad és volt lelkében bátorság, mely vállalkozik olyanokra is, mikre más ember gondolni sem képes. Lelkének e három nemtője vezette őt a hazában és a hazán kívül az emberek szeretetéhez, mely a kitűzött nemes cél által létesítettén, örömmel hozta meg áldozatait a népnevelés oltárára.” Ezek a lelki tulajdonságok tették valóban lehetővé azt, hogy alig néhány— Angliáig is elhatoló — gyűjtőmunkával létrejöhetett az önálló soproni evang. tanítóképző. Ezek a lelki tulajdonságok voltak azok, amelyek mint legszebbek és legjellemzőbbek Péterfy Sándorban is kialakultak élte ezután elkövetkező éveiben. Hit, bátorság és buzgóság, hogy diadalra vigye mindazt, amivel jóságos lelke használni tudott a köznek. A soproni képzőben megtalálta Pálffy Józsefben az élő példát arra, hogy milyen legyen.

Még jóformán el sem mult Péterfy szeminarista évének első fele, mikor 1860 január 17-én elhunyt a győri evang. elemi iskola vezető-tanítója, kit a győri gyülekezet annyira nagyrabecsült, hogy „igazgató-tanár”-nak címezte. A győri gyülekezet Pálffy igazgatóhoz fordult, hogy küldene Győrbe egy derék ifjút „ideiglenes tanítónak”. Pálffy kitüntető bizalma Péterfyre esett, aki a bizalomnak meg is felelt, mert teljes sikerrel tartotta a reá bízott III. fiúosztállyal június hó 25-én a vizsgát. Utána visszament Sopronba, ahol a július 20-án kelt anyakönyvi bejegyzés szerint kitűnő és dícséretes eredménnyel elnyerte a tanítói képesítést. Az anyakönyv jegyzetek rovatában Péterfynél az is be van írva, hogy „a második félévet nagyobb részint Győrben mint helyettes tanár töltötte”. Ennek a bejegyzésnek nyomán emlékeztek meg később, Péterfy halála után egyesek helytelenül arról, hogy „1860. év január végén az a kitüntetés érte, hogy Győrbe az ottani kis gimnázium egyik elhunyt tanára pótlására kiküldték mint helyettes tanárt”.

Győrben még nem tanári működésben szerepelt Péterfy, de amint megkapta a tanítói képesítést, Pálffy igazgató bizalmából egyik tanára lett annak a szünidei és ingyenes hathetes tanítói pót-tanfolyamnak, melyet Pálffy azoknak a működő tanítóknak szervezett, kiknek nem volt alkalmuk magukat a tanítói pályára kellőleg kiképezni. A jelentkezők oktatást nyertek a népiskola minden tárgyában, de különösen az egyházi zenében és az oktatási módszerben. A tanfolyam után, 1860 őszén a győri gyülekezet újból meghívta ideiglenes tanítónak, de Pálffy igazgató felszólítására a soproni képzőben maradt „segéd”-nek. Reá bízta Pálffy az „előképző-osztály-

ban" a vallás, magyar nyelv és természettan tanítását, sőt a „képezdei osztályban" is tanított tér-alakrajzot és mértant hetenként 2 órában. Péterfy örömel maradt, mert jól tudta, hogy ebben a munkakörben képezheti tovább önmagát is. Így lett az 1860/61. tanévben a sopróni tanítóképző segédtanára. De amint elmúlt ez a tanév és a nagykanizsai evangélikusok iskolát óhajtottak szervezni, Péterfy ezt a szervező munkát is meg akarta próbálni. Ez nagyszerűen sikerült és a kanizsaiak ugyancsak megszerették. Még sem tudott ellenállani a győriek hívásának, akik 1862-ben már nem ideiglenes, hanem rendes tanítójuknak hívták meg.

Győrben érte életének egyik nagyon fontos és szomorú eseménye. Itt vette feleségül 1863 őszén *Bozzai* Juliannát, egy győrmegyei (felpéci) árvaleányt. A fiatal, 22 éves Péterfy Sándor családi boldogsága azonban alig tartott egy esztendőig. Meghalt hirtelenül a forrón szeretett hitves, majd utána hamarosan a kicsi fiú. Ott állott egymagában, elárvultan a 23 éves ifjú férj. Nemsokára édesatyja is elhunyt. Nagy veszteségeiben mélységes hite tartotta fenn és annak tudata, hogy néki kell segíteni özvegy édesanyját és testvéreit. Ha családi boldogságának elvesztésébe bele is törődött, azt még egyszer felépíteni nem kísérelte meg soha. Özvegyen maradt élete végéig és ettől kezdve minden idejét iskolájának és embertársainak szentelte.

Noha Pesttel ebben az időtájban semmiféle összeköttetése nem volt, ott 1865-ben az evang. gyülekezet mégis megválasztotta az elemi iskola egyik fiúosztályának tanítójául. Valószínűleg a pesti evang. gyülekezet lelkésze, a nagyműveltségű *Székhács* József püspök ismerhette közelebbről Péterfy tanítói működését és ezért hívták meg még mindjárt a tanév végén. Péterfy a győri gyülekezet egykori jegyzőkönyvének tanúsága szerint július 2-án kelt levelében megköszöni a győri gyülekezetnek „irányában tanúsított bizalmát és nagylelkűségét s tanítói hivataláról lemondását jó előre benyújtja, mire végeztetett: Péterfy Sándor tanítónak lemondását a gyülekezet sajnálattal fogadja s pontos és szakavatott eljárásávali megelégedését jegyzőkönyvileg kifejezi." Szívesen hagyta el két évi győri munkájának színhelyét, mert ez a város csak rövid ideig tartó boldogságának elvesztésére emlékeztette. Pedig voltak szép emlékei erről a két évről is, kapcsolatban a tanító-társaival, kiket munkaszeretete és itt sem szünetelő önképzése annyira megragadott, hogy felkérték: szerkesztene *László* János nevű tanítótársával egy pedagógiai lapot a győr-veszprémmegyei evang. tanítók számára. Eleget is tett a kérésnek, és mert csak egy kicsi köre volt a tanítóságnak, azt néhány példányban leírva adták tovább. Ezzel kezdődött Péterfy irodalmi munkássága, de teret ehhez is csak akkor nyert, mikor Pesten munkatársa lett a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*-nak. Ekkoriban indult a *Népnevelők Lapja* is (1866-ban), melynek néhány év múlva Péterfy lett dr. Márki József után a szerkesztője. (VII. és VIII. évf. 1872 és 1873-ban.)

Péterfy éppen akkor került az ország szívébe, mikor megindultak a politikai tárgyalások, hogy kibékítsék a nemzetet királyával.

1867-ben meg is történt a kiegyezés és a közoktatásügyi miniszteri tárcát olyan férfiúval töltötte be a király, aki eszménye volt minden nemesebben gondolkodó tanfériúnak. Péterfy ekkor már a pesti tanítók ú. n. vezérei közé tartozott. Egyik kortársa, *Böngérfi* János szerint mindjárt az állami képzőintézetek felállítása idejében ő is kapott felszólítást, „hogyan folyamodjék képzőtanári állomásért”, de még alig néhány éve volt csak pesti tanító és egyelőre ezen a pályán igyekezett tevékenységét érvényesíteni. *Vajdafi* nevű társával az élen alapították meg a vezérek 1868-ban a Népnevelők Pesti Egyletét. Péterfy népszerűségét mi sem bizonyítja jobban annál, hogy az egylet küldöttségét ő vezeti nem is egyszer a nagy miniszter elé, kinek eszméit, gondolatait, törekvéseit és buzdításait a Péterfyhez hasonló és a népnevelés ügyéért élő-haló tanfériúk igyekeztek lelkesedésükkel és odaadásukkal közvetíteni. Péterfy kortársának, a már említett és ma is élő *Böngérfi* Jánosnak a megállapítása, „hogyan a tanítók felhevültek s szerte az országban egyletekben tömörültek és megkezdték önművelésüket, hogy a tanító-nevelői és oktatói felkészültségükben minél tökéletesebbek legyenek. Hogy ez megtörténhetett, ez Eötvösön kívül különösen Péterfy érdeme”.

Eötvös József báró tőle telhetőleg támogatta a tanítóság egyesülési törekvéseit. Így jött létre 1870 nyarán az I. egyetemes tanítógyűlés, melynek megrendezését a Népnevelők Pesti Egylete intézi. Fontos szerepe van az előadók között Péterfynek, aki többek között ekkor indítványozza egy olyan országos egyesület létrehozását, melynek egyik főcélja, mint már említettük, egy országos, a tanítók árváit befogadó árvaház megteremtése lenne. Ez az indítványa azonban akkor még semmi visszhangra nem talált. Csak akkor kezdett a tanítóság jobban felfigyelni Péterfy szavaira, mikor a 70-es évek elején megalkotott nyugdíjtörvény, az ország akkori szomorú pénzügyi viszonyai miatt kénytelen volt az idősebb tanítókat kizárni a nyugdíj jótéteményeiből. Az 1874-ben megtartott II. egyetemes tanítógyűlésen Péterfy volt előadója annak a tételnek, amely a néptanítók nyugdíjazása, özvegyeik és árváik gyámolítása és ennek módzataival foglalkozott. Indítványozta még egy 50 tagú bizottság választását és kiküldését abból a célból, hogy ez a bizottság a tanítók országos egyesülésére alkalmas szabálytervezetet készítsen és megalkossa majd a III. egyetemes gyűlés ügyrendjét.

A fáradhatatlan előadó nemcsak egyik alelnöke volt a II. egyetemes gyűlésnek, hanem naplóinak szerkesztője is. Péterfy Sándornak ezért a munkálataiért 1875 elején a végrehajtóbizottság 200 forint tiszteletdíjat szavazott meg. Ennyi pénze egyszerre még sohasem volt a nagy emberbarátnak. Hirtelen eszébe jutottak szegény pártfogoltjai, az ezer meg ezer nyugdíjban nem részesülhető agy kartársa, a tanítóözvegyek és árvák, és éppen olyan hirtelenül elhatározta, hogy a néki felajánlott 200 forintot felajánlja egy olyan alap létesítésére, amelyből szegény tanítók tehetséges fiait segíyeznek tanulmányaikban. Ez az önzetlen, nagy cselekedet óriási lelkesedést keltett, különösen mikor kifejtette Péterfy, miként képzelte ennek az

alapnak a megfelelő növelését és amikor az alapot az első nagy kultuszminiszterről *Eötvös-Alapnak* nevezte el. Az 50-es bizottság megszervezte a gyűjtőbizottságot és amidőn 1875 dec. 7-én megerősítette a minisztérium az alapszabályokat, Péterfy Sándor lett az Eötvös-Alap elnöke.

A 200 forintos kis mustármag sudár fává növekedett és mesékbe illő történeteket lehetne elmondani arról, hogy Péterfy Sándor és társai miként fejlesztették ki a tanítóságnak a leghatalmasabbá váló önszegélyezési egyesületét olyan fokúvá, hogy nemcsak Tanítók Házát vásárolhattak 1899-ben a Szentkirályi-utcában, hanem megszerezték a magyar állam méltán kiérdemelt támogatását, melynek nyomán a Ferenc József királyról elnevezett házát kibővíthették és 1904-ben megnyithatták Kolozsvárott a Hunyadi-házat is. Ez a két intézmény olyan érték, mely nemcsak halhatatlan nevet biztosított alapítójának, hanem időtlen-időig segíti a szegénysorsú tanítóemberek gyermekeinek főiskolai oktatását.

Az Eötvös-Alap megteremtésének évében, 1875-ben Péterfy Sándor levelt írt egykori lelkészének, Mendelényi Sámuelnek, melynek másolatát érdemes meghallgatni, mert ezen keresztül mélyen belepillanthatunk Péterfy vallásos lelkébe és soraiból kiérezhetjük a nagy ember szerénységét.

Nagytiszteletű Úr! Amidőn e sorokban azon alázatos kéréssel fordulok Nagytiszteletű Úrhoz, lenne kegyes bélyegmentes alakban keresztlevelemet kiállítva, ha lehetséges, póstafordultával megküldeni, minthogy a tanítói nyugdíjintézet életbeléptetése folytán azt a minisztérium tőlünk tanítóktól megköveteli, — egyúttal engedje meg, hogy ismételve kifejezzem azon gyermekségem első éveit óta irányomban nyilvánított szíves jóságáért hálás köszönetemet. Nem volna előttem semmi sem oly kedves dolog, mintha azon jóságot, mellyel irányomban és enyéim irányában Nt. Úr tanúsított, valaha viszonyozhatnám. Ha János fia Pesten folytatná tanulmányait, legyen szabad arra számítanom, hogy én vezetem itt be az életbe s abba, hogy miként kell itt magát fenntartani. Ez esetben szeptember elsejéig kérem a szükséges értesítést.

A jóságos Isten csodálatos kegyelme rajtam meg nem érdemlett, soha nem reménylett módon nyilatkozik — szerény igyekezetemet oly mérvű elismerés jutalmazza az életben, miként nem vagyok kétségben az iránt, hogy itt nem valódi érdem jutalmazása, hanem az emberek sorsát vezérlő gondviselés működésének csodás jelensége van életem folyamán. Nem öröm, nem gyönyör az, amit én érezek akkor, amidőn újabb és újabb elismerés akármely alakban nyilatkozik irányomban, hanem félelem, mely azon tudatból fejlődik, hogy a meg nem érdemlett elismerésnek, bizalomnak a bennem helyezett jóhiszeműségnek erőm nincs. Mindazonáltal bízom a mindenható Istenben, ki eddig vezette lépéseimet, hogy el nem hágy s teljes odaadással azon vagyok, hogy a reámbízottakban hű legyek. Megvallom, szeretett lelki atyám, hogy kivált az utolsó időben mindent elkövettem, miként iskoláink igazgatóságával összekötött terhek azon férfiú vállán maradjanak tovább is — kit tisztetek és ki szélesebb látókörrel is bír készségénél, tapasztalatainál fogva is, — ám de a gyülekezet ismételt lemondásomat figyelembe nem véve, reám parancsolt. Mi célja van velem az emberek sorsát vezető Istennek nem tudom; de ami egy szegény szü-

lőktől származott, készületlenül a tanítói pályára lépett 34 éves emberrel történik, az megfoghatatlan. Ma a pesti ev. iskolák igazgató-tanítója, az orsz. közoktatási tanács tagja, a népnevelők pesti együletének elnöke, a II. egyetemes magy. tanítói gyűlés alelnöke, az orsz. tank. bir. bizottság titkára, az Eötvös-alap központi bizottsága elnöke, a Kolos-Doboka megyei tanegyület tiszteletbeli tagja vagyok. Ezeket nem azért közlöm, hogy Nt. Úr előtt unalmas dolgokról szóljak — hanem azért, hogy meggyőzzem arról, miként fentebbi állításaimnak alapjuk van és bemutassam, mily kíváncsi kegyelmében részesülök a hatalmas Istennek. Konfirmáltatásomról szóló kis jegyzetben eme szavak állanak: „Légy hű mindhalálig stb.” Életem felét már valószínűleg megértem. A hűség enyéim, a hűség hivatalom iránt volt eddig jelszavam — s az isteni ígéret rajtam eddig csodálatosan megvalósult.

A jövő héten Németország iskoláinak tanulmányozása céljából nagy útra kelek, — körülbelül születésem napján térek csak visszafelé s akkor, ha rendkívüli dolog nem jó közbe a „Nemes Csói” templomban ott adok hálát Istenemnek a rajtam nyilvánuló kegyelemért, hol szegény szüleim az ég Urának színe előtt bemutattak.

Addig is, mielőtt személyesen tenném tiszteletemet, fogadja Nt. Úr hálámat, irányomban tanúsított jóságáért. Maradok Nt. Úr családját is szívesen üdvözölve s fentebb kifejtett kérelmemet ismételve Budapest, 1875 júl. 1. alázatos szolgája: Péterfy Sándor ev. tanító.

Amikor ezt a levelet Péterfy írta, már a pesti evang. elemi iskoláknak az igazgatója volt. Az eddig itt eltöltött 10 év alatt sok derék tanítót nevelt példájával és a kis tanulók szüleinek, előljáróinak a háláját és osztatlan becsülését minden tekintetben kiérdemelte. Nehéz elhatározás elé került tehát 1877-ben, mikor az áll. polgári-iskolai tanítónőképző-intézet igazgatótanácsa felszólította, hogy legyen a neveléstani tárgyak és a tanítási gyakorlatok rendes tanára. Eötvös József báró méltó utódja, Tréfort Ágoston is sokra becsülte Péterfy értékeit és így nem utasíthatta vissza a kinevezést. Ugyancsak Tréfort miniszter szóbeli felhívására fogadta el a Magyarországi Központi Fröbel-Nőegyesület gyermekkertész-nőképző-intézetében az igazgatói állást és vállalta a rajztanárképző-intézetben az általános nevelés- és oktatástan előadását mint óraadó-tanár.

A páratlan munkakedvhez nem hiányzott a páratlan munkaerő, amelyből még így is bőven jutott az Eötvös-Alap folytonos erősítéséhez és újabb egyesületek alapításához. 1878-ban közreműködésével alakul meg a Paedagogiai Társaság, melynek a nagynevű *Zirzen* Janka mellett ő lesz a második alelnök-társa. Legfőbb tevékenysége 1877 óta a tanítóképzés. Helyesli *Hetyey* Gábor egyesülésre irányuló munkáját és amidőn a budai áll. el. és polg. isk. tanítóképző tanárai az egyesülésre irányuló mozgalmat korainak és eléggé elő nem készítettek találják, nem húzódik vissza a mozgalomtól, miként a budaiak. A közbizalom hálás is ezért és egyhangúlag emeli egyesületünk elnöki székébe 1889 április 16-án. A fáradhatatlan *Hetyey* Gábor állapítja aztán meg szerkesztői búcsújában még ez év végén (dec. 20-án), hogy „egyletünk élén olyan férfiú áll, kinek nemes alkotásai megannyi garancia, hogy kezében a dolgok nem állanak szét”.

Valóban jól látott a jövőbe Heteyey. Péterfy bölcsesége, összefogó ereje és a kartársak iránti baráti szeretete segítette nagyra nőni országos egyesületünket. Mit tett és dolgozott egyesületünkért, azt leghívebben közlönyünk számai mutatják. Sok tanulmányán kívül legerősebbek a főtikkárral közösen szerkesztett felhívásai, melyekben a nagyszerű tanácsok mellett állandóan buzdít és serkent a munkára, haladásra, összefogásra mindazokkal, kiken megfordul a tökéletesebb tanítóképzés. Mindjárt első elnöksége évében hangoztatja azt az elvi kijelentését, amely még ma is áthatja egyesületünk szellemét: „A tanítóképzés és a népoktatás szorosabb viszonyban vannak egymással; a tanítóképzés ügyének szálai a népoktatásban gyökereznek, utóbbinak felvirágzása ismét a tanítóképzés fellendülése nélkül nem is képzelhető. Eme szoros összetartozás elve van kifejezve abban a tényben, hogy a tanítóképző-tanárok, dacára hogy önálló testületté alakultak, s mint ilyen is óhajtanak tovább működni, közgyűlésüket az egyetemes (IV.) tanítógyűléssel kapcsolatban, azt közvetlenül megelőzőleg fogják megtartani. Mi a tanítóktól nem elszakadva, hanem velük kezét fogva akarunk működni s mindig szívesen fogjuk venni, ha egyesületünk kebelében részt fognak venni a tanítóképzés és az egész népoktatás hasznára a közös munkában.” Ugyanennek az évnek utolsó hónapjában olvashatjuk egy másik felhívásban a következőket: „Míg egyrészt a tanítóképző-tanárok feladata a tanítók egyesületi mozgalmában résztvenni, addig a tanítóknak is kötelessége tőlük kitelhetőleg a tanítóképzésre fejlesztőleg hatni s a tanítóképző tanárok egyesületi munkálkodását támogatni. Lépjenek be tehát az egyesületbe tanítóink közül kivált azok, kik a tanítóképzés fejlesztésére hivatást éreznek magukban s a tanítóképző-tanárok körében fejtsék ki és érvényesítsék nézeteiket. — Sorakozzunk mind az egy téren működők! Egyesítsen mindnyájunkat a közös cél: a tanítóképzés tökéletesítése által a népoktatásügy fejlesztésére hatni, s népünket nyelvben, műveltségben egységessé és hatalmassá tenni!”

Miként már említettük, 1895-ben nyugdíjazását kérte elnökünk. A polg. isk. tanítónóképzőintézet igazgatótanácsa jegyzőkönyvébe foglalta ez alkalommal, hogy „nem kereste emez állását, sőt anyagi áldozatot hozott, midőn azt az igazgatótanács felszólítására elfogadta, mindazonáltal kezdettől fogva máig fáradhatatlanul, lelkesen és lelkesítően élt tanári hivatásának s teljesítette kötelességeit. Oszlopos tagja volt a tanári testületnek, akire társai, növendékei osztályon tisztelettel tekintettek s akit a legőszintébb szeretettel öveztek körül.” — Hasonló szeretet és tisztelet vette körül egyesületünkben, melynek elnöki tisztét 9 éven keresztül, tehát 1898-ig viselte. Közben megírta a Millennium alkalmából felsőbb megbízásból *A magyar elemi iskolai népoktatás történetét* 2 kötetben. Fáradhatatlanul dolgozott tovább az Eötvös-Alapért, a Tanítók Házaiért és nem hagyta abba régi szerelmét: a tanítást, ha mindjárt csak mint óraadó működött is az óvónóképző-intézetben, ezen falak között.

1902 nyarán aztán megvált ettől az állásától is és visszaköltözött

abba a városba, ahol alig egy esztendei boldog együttlét után elvesztette fiatal feleségét. Háztartását itt is egyik jóságos nővére, a jó öreg Juli néni vezette, aki Pesten is már hűségesen gondozta a családban is köztiszteletben álló Sándor bácsit. De most sem tudott véglegesen Győrben megmaradni. Két év múlva Pozsonyba költözött. Mikor aztán hűséges nővérenek örökbe fogadott vasutas-tiszt fiát Pándorfaluba helyezték, az öreg úr is idement két évi pozsonyi tartózkodás után 1906-ban. Egy Mária Terézia-korabeli tágas, vendéglőnek és szállónak átalakított vadászkastély emeleti részén talált kényelmes szállást magának, melynek beépített hatalmas folyosója különösen kedvére volt, ha az időjárás akadályozta megszokott, csendes sétáiban. Innen kísérte mindig éber figyelemmel a szívéhez legjobban hozzánőtt Eötvös-Alap működését, a hazai iskolák fejlődését, tanítványainak haladását, egykori társai életét. Élénk levelezésben állott a hozzá legközelebb állókkal, néhány rokonnal, amíg a kínzó szívbjaj és gyakori hátfájások meg nem akadályozták abban, hogy reszketeg gyöngyszemnyi betűit leírhasssa. Atyafiságos kapcsolatban lévén a nagy férfiúval, kegyelettel őrzöm néhány levelét, amelyek közül az egyikben imígyen válaszol: „Hogy a szünidőt is önképzésre használja, helyeslem. Bizony, fel kell erre minden alkalmat használni. Soha sem tudhat a tanár-ember eleget; neki is tanulgatnia kell holtáig! Nincs is ennél nemesebb foglalkozás; mert ez teszi az embert mások oktatására alkalmassá, képessé. Sajnos, én már sem tanulni, sem oktatni nem igen tudok. A szív- és a vesebaj tehetetlenné tett. Tengődöm. Csak az vigasztalhat, hogy az én koromban sokan sokkal többet is szenvednek, mint én. Ezért áldom a kegyelem Urát a 103-ik zsoltár szavaival, míg élek.”

1913 augusztus 10-én este szűnt meg ez a nemes élet a pándorfalusi magányban. Az Eötvös-Alap vezetői Budapestre hozták a nagy halottat és a Kerepesi-úti temetőnek azon a táján szereztek számára díszsírhelyet, ahol a Petőfi-család tagjai nyugalognak. „Nem vigasztalhatatlan bánattal állunk itt, hanem hálaadással telt szívvel, hogy ő a miénk volt, a Gondviselés követendő például adta őt nekünk”, mondta *Raffay Sándor dr.*, aki temette a nagy halottat. Az Eötvös-Alap akkori elnöke, *Bárczy István dr.* pedig a temetést egy ideálisan szép emberi élet betetőzésének mondta. „Avagy lehet-e szebb életet elképzelni, mint ha egy férfiú egy egész hosszú életet egy nagy gondolat szolgálatában él végig példás egyszerűséggel és példátlan következetes kitartással...“ Mi volt ez a gondolat? Nemcsak a magyar tanítóság leggyönyörűbb intézményének, az Eötvös-Alapnak a megalkotása, hanem folytonos törekvés a jó és tökéletes felé, amire Péterfyt a végtelen emberszeretet irányította és a jelszava, amit már 1875-ben megírt szép levelében: hűség enyéim, hűség hivatalom iránt! Születése századik évfordulóján zárjuk megemlékezésünket ama hő fohással, hogy ihlessen ez az élet minél többeket nemes alkotásokra, hűségre és fáradhatatlan munkára.

Mesterházy Jenő.

AKIK ELMENTEK.

Juricskay Irma.

1941. december 28-án egy heti kínos szenvedés után meghalt fiatal kartársunk, Juricskay Irma. Egyetemi tanulmányait kitűnő eredménnyel Kolozsvárt végezte román állami ösztöndíjjal, melyet azonban magyar sovíniszta egyénisége, az olasz reviziós mozgalom méltatása, a magyar iskolák és rom. kat. templomaink védelmezése miatt elvesztett, sőt a románoktól megszállt területen való tartózkodása és elhelyezkedése is lehetlenné vált. Több ízben kapott tanulmányi segílyt a Magyar Párttól. Helyzete azonban mind súlyosabbá vált, úgy, hogy a visszacsatolás előtt egy évvel hazajött, megszerezte magyar állampolgárságát és dicséretes eredménnyel nosztrifikáltatta oklevelét a szegedi egyetemen. Majd a rózsadombi Orsolya nővérek, a számbéki

keresztes nővérek tanítónőképzőjében, továbbá a nagyváradi és végül a cinkotai áll. tanítónőképző-intézetben tanított. Lelkes, eszes, csupaszív, tenni-akarással telített energikus egyénisége még szép pedagógiai munkára, nagy feladatokra lett volna hivatott, ha pályája élete legszebb virágjában ketté nem törik.

Január 6-án megdőbönt, szomorú lélekkel álltuk körül ravatalát a nagyváradi temetőben, hogy búcsút vegyünk tőle:

„Mi, élők még rövidebb-hosszabb ideig itt harcolunk a földi pályán, de Te már ott vagy, „hova senki sem jut soha kétszer: a legmesszebb s a legközelebb.” Kinyitottad a nagy kaput, beléptél s a „lenni vagy nem lenni?” mélységesen mély kérdésének megfejtése, a titkok titka föltárult előtted. Megszomorodott szívvel, könnyes szemmel nézünk utánad s a gyászszalagot némelyikünk a szívére csavarta. Gyarló, földi szeretetünket egészítse, szépitse, melegítse meg neked ott fenn az örök szeretet Istene!

Üresen maradt egy hely a budapesti Opera nézőterén. Bérletjegyed kettészakadt, a függöny lehullt, a karmester letette a pálcát; megfagyott a zene, elnémult a hangverseny. A földi muzsika, a földi élet, az e világi együttesek diszszonanciái megszűntek. De Te ott az örök hazában találd meg azt az egyensúlyt és lelki harmóniát, amit mi, sárból, napsugárból, mézből és méregből összegyúrt földi emberek, földi kórusok nem tudunk megadni.

Az első gondolat, kedves Kartársunk, meilyel rád emlékeztünk, az általános és személyes emberi részvét őszinte fájdalma volt. Utána mindjárt a másik következik: a magyar bánat. Egy magyarral megínt kevesebb van a földön! S a szívünk fáj minden egyes magyarért, eszes, lelkes, nemes cselekvésekre, nemzeti munkára kötelezett, értékes magyarért! Tanári pályád felfelé mutató fehér oszlopa derékba tört. Tanártársaid mélységes fájdalommal állják körül a csonka márványt, mert mindannyian érzik, mit jelent egy nagyobbra hivatott magyar pedagógus elvesztése. De semmi sem

maradhat befejezetlen. Pályánk körbefut és valamikor, valahol elérjük a teljességet. Kedves Kartársunk! Mi, többi magyar pedagógusok most vállunkra vesszük a Te életoszlopod lehullott másik, munkás felét és közös erővel, magyar összefogással megpróbáljuk fölemelni, hogy hátramaradt feladataid helyén ne maradjon nyugtalanító kérdőjel. Halálod mínusz-jele intő tanulság is nekünk. Tudod, hogy a szimbólumos szavak fátyola mögött ott sürget bennünket a magyar sors: nincs megállás, folyvást küszködni kell, még akkor is, ha az élet munkáinkért nem fizet semmivel!

Kedves Kartársunk! Magam előtt látlak, ahogy tavaly évvégén odajöttél hozzánk a tanári szobában és régi, zsinóros Bocskay-ruhára mutatva azt kérdezted: „Jó még? Föl lehet még venni?” — Most is látlak, amint eszembejut a bibliai menyegzős-ruha. Odalépsz a jóságos Isten elé és így szólsz:

„Uram, láss meg Te is engemet,
Mindennek vége, vége.
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke.”

S az irgalom és jóság Atyja magához ölel Téged a földi gondokban elnyűtt, kifakult magyar ruhában is.

Szálljon a lelkedre megnyugvás és béke. Tested térjen vissza abba a drága nagyváradai magyar földbe, melyhez olyan vágyakozva kíváncoztál. Megbékélt lelked szeretete maradjon velünk; földi hamvaiddból pedig magyar füvek, magyar virágok illata szálljon engesztelő áldozatul a jó Isten trónusához. Isten Veled!

Dr. Szilágyiné Puska Piroška.

EGYESÜLETI ÉLET.

I. Decembéri tagértekezlet. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1941. dec. 15-én a budapesti áll. óvónőképzőben megtartott taggyűléséről. Jelen vannak *Molnár Oszkár* elnökle mellett: *Barabás Endre*, *Tanai Antal*, dr. *Bató László*, *Háros Antal*, *Lengyel Ferenc*, *Gyurjács András*, dr. *Jelitainé Lajos Mária* dr., *Végh József*, *Mácsay Károly*, *M. Kremmer Mária*, *M. Ihász Rózsa*, *Ádám Amanda*, *Mácsai T. Kaszilda*, *M. Varga Edita*, *Sinkovich Irén*, *Ádám Zsigmond*; *Horváth B. Kristóf* (Szeged); dr. *Hortobágyi Tibor*, *Frigyes Béla*; dr. *Mezősi Károly* (Kiskúnefelegyháza); dr. *Förhécz József* (Győr); dr. *Paáll Erzsébet*, *Vargháné Erdélyi Olga*.

A beteg *Padányi-Frank Antal* dr. elnök helyett *Molnár Oszkár* szerkesztő elnököl. A T. I. T. O. E. nevében meleg szavakkal üdvözlí az Eötvös-Alap képviselőjében megjelenő *Háros Antal* elnököt és *Lengyel Ferenc* főtítkárt.

A taggyűlés résztvevőit a vendéglátó intézet nevében a vidéken lévő igazgató helyett dr. *Bató László* üdvözlí.

Mesterházy Jenő *Megemlékezés egyesületünk első elnökéről, Péterfy Sándorról, születésének 100. évében* címen tartotta meg nagy érdeklődéssel kísért előadását.

Hozzászólottak:

Mácsay Károly, aki sajnálkozással állapítja meg, hogy alkotó nagyjainkat csak megemlékezések alapján ismerjük meg. Magyar vonatkozásban rendszeresebb, kiépítettebb neveléstörténelemre volna szükség. A ne-

veléstörténelmi kutatás hiányosságai miatt nem ismerjük olyan nagy embereink életét, mint Péterfy, Gyertyánffy, Bartalos. Pedig növendékeinknek példaként állíthatnánk oda őket, hadd látnák, minden nagyság, minden értékes élet kezdete mások életének felemelése, gazdaggá tétele. A mi nagyjaink mind nevelő értékek, mert közel állnak hozzánk, elérhetők, példájuk megvalósítható. Nem ismerjük eléggé a magunk multját, ezért azután könnyen lebecsüljük elődeink munkáját. A tanáregyesületre nagy feladat vár az említett hiányosság megszüntetésében. Lelki örömmel hallgatta a szépen kidolgozott lélekrajzot, melyet első lépésnek tekint hasonló szép feladatok megoldása felé.

Dr. Jelitainé Lajos Mária dr. felveti a kérdést, milyen mértékben emlékeztek meg máshol is Péterfyről és miféle külső jel őrzi emlékét? Itt, ahol az óvónőképző áll, s ahol ő tanított és működött, utcát neveztek el róla. Legnagyobb alkotása, a Tanítók Háza, vajjon miként ápolja emlékét? — és a Tanítók Házának vezetősége nem tudná-e kieszközölni, hogy a Péterfy Sándor-utcában valamilyen domborműves, feliratos emléktábla is magyarázza az arra járó-kelőknek, hogy ki volt Péterfy Sándor?

Mesterházy Jenő előadó a kérdés nyomán örömmel közli, hogy a vidéki tanítóegyesületek nem feledkeztek meg Péterfy Sándor emlékeről. Így a Mosonvármegyei Ált. Tanítóegyesület jún. 5-én tartott közgyűlésén emlékezett meg nagyon szépen a magyar tanítók atyjáról, és nyomában más tanítóegyesületek is műsorukra tűzték a róla szóló megemlékezést. A Vas megyei Ált. Tanítóegyesület 1928-ban; a Győr-városi és Győr-vármegyei Ált. Tanítóegyesület 1932-ben, Nagykanizsa pedig az ősszel emléktáblával jelölték meg az iskolát, ahol elemi tanulmányait végezte és ahol működött. Győrben azt az utcát is az ő nevével neveztek el, amelyben a 70-es években tanított. Pesten, ahol leghosszabb ideig dolgozott, s ahol legnagyobb alkotása, a Tanítók Háza áll, mellszobra a Tanítók Háza udvarán és arcképmása a díszteremben emlékeztetnek reá. Születésének századik évfordulóján sem a Néptanítók Lapjában, sem a Magyar Paedagogiai Társaságban nem emlékeztek meg róla. A Társaság régebben pályázatot hirdetett élete és művei méltatására. A pályázat a közbejött világháború miatt eredménytelen maradt. Gondoskodni kellene munkáinak a kiadásáról, melyek kéziratban a Tanítók Házában vannak elhelyezve. Munkái között van egy nagyon értékes tanulmány a kiváló Bél Mátyásról. A még számunkra itt maradt szellemi termékeknek a megjelentetése csak erősítené és élénkebbé tenné a nagy férfiúnak az emlékezetét. Ennek az emlékezetnek a fokozására még felolvass néhány levelet. Egyikben a közoktatásügyi minisztérium elnöki osztálya értesíti Péterfyt 1904. jún. 9-én, hogy I. Ferenc József, meglátogatván a Tanítók Házát, „örömmel vett tudomást Péterfy Sándor érdemeiről, és sajnálta, hogy betegsége akadályozta őt a megjelenésben”. Ehhez csak annyit kell hozzátenni, hogy akkoriban éppen nem betegeskedett Péterfy, de annyira szerény volt, hogy hiába hívták a Tanítók Házából is e nagy napra, elhárította magától azt a nagy kegyet, hogy a királyi elismerést szemtől szembe fogadja. — Egy másik levél 1905. aug. 30-ról, Gyertyánffy Istvántól való, aki az Eötvös-Alap kapcsán azt írja, hogy „valóban bámulatra ragadó példája lesz minden időközön keresztül a Te nagy lelked egy nagy eszme szolgálatába állított lelkes munkájának, s még inkább a mi »pigra massa«-inkat is fellelkesíthetni tudó szuggesztív hatásodnak”. A harmadik levél szép példája a tanítványi lelkesedésnek és hálának. Ezt Berta Ilona írta, 1911. aug. 25-én, akkor, mikor a „nagy Zirzen Janka örökségét átvette”, vagyis igazgatója lett annak az Erzsébet Nőiskolának, melynek Berta is tanítványa volt Péterfy ottani tanársága idején.

Háros Antal az Eötvös-Alap nevében szólalt fel. Jól tudja, hogy az Eötvös-Alapot Péterfy emlékével kapcsolatosan még kötelességek terhelik. Ezt a kötelességet szívesn vállalják, nem feledkeznek meg Péterfy kultuszáról. Meg akarták íratni életrajzát. Egyik alelnökük vállalkozott is rá, de időközben, mielőtt munkáját befejezte volna, meghalt. Azóta nem találtak megfelelő embert, aki ennek az életrajznak a megírására alkalmas lett volna. Az elhangzott előadás után örömmel mondhatja, megvan az alkalmas életrajzíró, Mesterházy Jenő személyében. Az Eötvös-Alap emlékeztetéssé akarta tenni Péterfy Sándor születésének 100 éves évfordulóját, ünnepélyes közgyűlés keretében. Emléktábláját is országos ünnepségek keretében akarták az óvónőképző falán elhelyezni. Mindezeket a szép terveket meghiúsította a bekövetkezett háborús események miatt hozott gyűléstiltalom. Nagyon szép hódolat volna emlékének, ha munkáit megjelentetnék. Ezt az Eötvös-Alap egyelőre nem tudja megvalósítani, mert az első világháború óta nagy nehézségekkel küzd, de erre is sor kerül. 1914-ben az Alapnak 40,000 arany korona híjján 1 millió arany koronája volt. Ebből a háború végén maradt 24 ezer P. Azt hiszi, az alapító szellemének, céljainak megfelelően akkor járnak el, s emlékéit is azzal őrzik meg a legszebben, ha az Alapot megőrzik, sőt igyekeznek a régi helyzetet visszaállítani. Ma az Alapnak közel félmillió pengő vagyona van. Évenként ki tud osztani 10—15 ezer P-t, három otthonában (amelyek közül a harmadik a „Péterfy Sándor Leányotthon”) 280 tanítógymeket nevelnek. Megnyugtathatja a taggyűlés résztvevőit, meg fogják találni a módot, hogy megvalósulhassanak azok a vágyak, indítványok, melyek Péterfy Sándor emléket kívánják méltóképpen megőrkíteni.

Tanai Antal megköszöni az előadást. Mesterházy Jenő történeti háttérrel klasszikusan rajzolta meg Péterfy Sándorban a hivatását szerető pedagógust és a nagy embert. Mácsay Károlynak igazat ad. Kötelességünk neveléstörténelmünk magyar vonatkozásait kiegészíteni, nagyjaink életének, munkájának ismertetésével teljessé tenni. Ebben az irányban buzgólkodott Árpácssy Gyula, aki a tisztújító közgyűlésen magyar pedagógusokról szóló előadást olvasott fel. Az ilyen életrajzoknak nagy hordereje volna az ifjúság nevelésében. Esményképeket találhatnak ezekben a nemes egyéniségekben. Még pedig hozzájuk közelebb álló, általuk is elérhető eszményképet. S ez nagy erőforrás minden ember életében. Minden faluban élhetett valami nagylelkű, kiváló ember, akinek életrajzát a tanító megírhatná a falusi lakosság számára. Ma az elhangzott előadás a mi számunkra volt erőforrás.

Barabás Endre utal arra, hogy milyen gyökértelenek vagyunk léleken, művelődésben a magyar értékeknek ilyen elhanyagolása miatt. Életünk nincs beágyazva a magyar talajba. Ha nagy erényeket akarunk szemléltessé tenni, külföldi példákra hivatkozunk. Pedig miként ma is hallottuk, volna kiváló példa nálunk is bőven, mert jó talajunk van, csak a megmunkálás hiányzik.

Molnár Oszkár megállapítja, hogy oktatórendünk legkiválóbb alakjának életét, életfejlődését hallhattuk Mesterházy Jenőtől. Előadása értékes, tanulságos volt, az avatott történetíró mutatkozott meg benne. A szép előadásért és az értékes, ötletes hozzászólásokért köszönetet mond.

Több tárgy nem volt, az ülést az elnök bezárta. — K. m. f. *Molnár Oszkár* s. k. elnök; *Vargháné Erdélyi Olga* s. k. titkár.

I R O D A L O M.

Somogyi József: *A faj.* Bp. Athenaeum. A könyvnyomtatás feltalálásának 500. évében, 276 l.

Minden időben azok a tudományos megállapítások érdekelték a közönség legszélesebb rétegét, amelyek az emberre vonatkoztak. Ennek keretében is kevés olyan homlokterbe került kérdése van korunknak, mint a faj. A természettudomány műhelyéből a világnézet, a politika, a nemzetnevelés stb. síkjára került. Mindenki a születési és életkörülményeinek adottsága szerint foglal állást ebben a kérdésben és éppen ezért sokszor egymással ellenkező mítikus fajelméletek és gyakorlati kérdések szöges ellentétben állnak egymással. A faj mibenlétét, a magyarságot közelebb-ről érintő mozzanatok megvilágításával, de mindenkor „sub specie aeternitatis”, az emberi értelem tárgyilagossá belátását és a lelkiismeret szavát követve írta meg Somogyi József a fenti című könyvét. Célja a kérdés filozófiai megvilágítása volt. Kerülte, mert ismeri a jelszavak nagy horderejét, amely egyaránt fanatizál tömeget, tudóst, vezetőt. Találóan állapítja meg *Bevezetésében*, hogy a fajkérdés más nemzetek számára pusztán elméleti probléma, vagy érdekes szellemi torna, ránk nézve ennek élet-halál jelentősége van.

Könyvének hat fejezete közül kétségtelenül legérdekesebb, legmaibb az első fejezete, amely *A fajmitosz*-ról szól. Ez a rész a legterjedelmesebb is, a könyvnek több, mint egyharmada.

A fajmitosz elsősorban az átörökíthető faji sajátosságok megváltozhatatlanságára épít, de a nyelvtudomány fejlődése is segítette a mítikus fajelmélet kialakítását. A mítosz és a délibábos, minden tudományos alapot nélkülöző fajelmélet atyja a francia Gobineau Artúr, aki az emberiséget fekete, sárga és fehér fajra osztotta. Legnemesebbek a fehérfajú népek s ezek között az áryák, s további szűkítéssel a germánok. A legkiválóbb népeknek is a legszörnyűbb veszedelme azonban a fajkeveredés, ami a degenerálódást, a faj pusztulását okozza. A tiszta árja faj már régen eltűnt a föld színéről s a „schreiben” kifejezés latin eredete is csak azt mutatja, hogy a mai németek tulajdonképpen nem germánok. Gobineau műve szellemes zsurnaliszta vagy regényíró romantikus fantázia-terméke, állapítja meg a könyv szerzője. Mítoszának művelésére mégis *Gobineau-Vereinigung* alakult (1894); hatására Wagner Richárd színpadra vitte a heroikus germán ősidők hőseit. Nietzsche Übermensch-elmélete tovább alakította a mítoszt és megerősítette az angol származású Houston Steward Chamberlain könyve is (1899).

A germán faj előnyös tulajdonságai lassan az északi fajjal azonosultak s a fajmitosz fajmádattá fejlődött, amelynek élharcosa H. F. K. Günther. Günther az északi gondolat (nordischer Gedanke) harcosa. Szerinte a „felészakiasítás” (Aufnordung) a cél, mert az „elészakiatlanodás” (Entnordung) veszélye fenyegette a német népet. Minden kívánatos, ami az északi fajúak kialakulásának kedvez. A fajtisztaság mítoszának hirdetői a vérkeveredésnek természetellenes voltát próbálják igazolni. Ez az állításuk Somogyi szerint teljesen újszerű és indokalatlan, mert nem a fajkeveredés, hanem éppen a fajtisztaságra való következetes törekvés vezetne az egyes népek, sőt az egész emberiség pusztulásához, szörnyű öngyilkossághoz. Ahol kívánatos és előnyös, a mítosz hívei mindenhol felfedezik az északi elemeket (magas termet, hosszú koponya, kék szem, szőke haj stb.) s így tudományosan bizonyított igazságként hirdeti, hogy a világ-

történelem összes kimagasló személyiségei Konfucsetól Jézus Krisztusig mindenki az északi fajhoz tartozik, illetőleg tartozott.

A fajmitosz és a németiség szoros kapcsolatának lélektani magyarázatát a német nép különleges sorsában találja meg a szerző. A nemzeti szociálizmus a népben, a fajban, a vérben látta azt az elpusztíthatatlan őserőt, amiből minden megújulhat. E mítosz szerint az egész német nép faji, biológiai egység, melyet nem szakíthatnak szét országhatárok, állampolgári kötelekek. Hitler is ebbe helyezte minden bizalmát. Rosenberg pedig új himnuszt írt az északi faj mítoszáról. A fajelmélet egyszerre politikum lett. Itt a rúgója az antiszemitizmusnak is. Józanul végiggondolva az északi gondolatot, mindössze az az ősrégi, magától értetődő banális igazság marad meg belőle elfogadható eredményként, hogy derék, kiváló, tehetséges, szorgalmas, becsületes emberek szaporodása inkább kívánatos, mint az ellenkező hajlamúaké. Rengeteg irodalma támadt tudományos színvonal nélkül. Utóbbi időben politikai jelentősége erősen háttérbe szorult, gyakorlatilag pedig kivihetetlen, állapítja meg a könyv írója.

A fajmitosz világnézeti következményeinek tárgyalásakor Somogyi a hazájában ünnepelt Rosenberg Alfréd *A XX. század mítosza* c. könyvét ismerteti, bírálja. Tömegmozgalmakat legkönnyebben szenvedélyek felkeltésével lehet elérni, amikor az értelmi és erkölcsi gátlások megszűnnek. Szendvedélyeket felkelteni pedig legkönnyebben a gyűlölettel lehet, minden nem északi faj ellen, de legkivált a zsidóság, az ellenfaj ellen. A zsidóság e szerint a germán faj ősi ellensége, az ősgermán kultúra emlékeinek tudatos eltüntetője. Az antiszemitizmus után a fajgyűlölet a kereszténységnek támadt, mint az északi emberre nézve teljesen fajidegen vallásnak. A kereszténységet és zsidóságot egy kalap alá vonta, holott mindkettő egymásnak mindenkor ádáz ellensége volt. Rosenberg fenti könyvében az egész kereszténységet azonosítja a zsidóság nem kívánatos, alsóbbrendű rossz fajával, amivel szemben a jó faj az északi. Az igaz vallás is csak faji (arteigen) vallás lehet, ahol az isteni kinyilatkoztatás helyébe a „vér szava” lép, a szentségeket a „vér misztériuma” helyettesíti, az Isten iránti bizalmat pedig az önbizalom váltja fel. Ez lesz a pozitív kereszténység. Az eddigi csak negatív kereszténység. Mindent elvet a mai kereszténységből. Mégis csak nagy dolog lehet a kereszténység, mondja Somogyi, ha Rosenberg sarkalatos ellenkező tartalom mellett is annyira ragaszkodik legalább a nevéhez, ami valószínűleg a tájékozatlanok félrevezetéséhez szükséges. Bírálatát a következőkben foglalja össze: A fajmitosz legfőbb elvei, a felsőbbrendű fajiság, a mások feletti uralomra való kiválasztottság, a saját faji állománynak gondos számomartása, az idegenektől elkülönülésre való törekvés, továbbá a faji valláshoz való ragaszkodás, valamint a kereszténység tajtékzó gyűlölete és útszéli ócsárlása mind olyan mozzanatok, amelyek a sok kiszínezett ellentét mellett is közeli eszmei rokonságot mutatnak a zsidósággal és épen a zsidó mentalitás ama vonásaival, amik miatt a zsidóságot eddig mindenütt üldözték, megvetették. Ezekhez még hozzáfűzi a következőket: Ha igaz Rosenberg szerint az, hogy az igazság, az ismeret, a tudomány szintén a vér, a faj terméke, vagyis minden igazság a fajtól függ és más fajra nem érvényes, továbbá az jogos, amit árja emberek tartanak jogosnak, akkor e mítosz könnyen a hazudozás, a szöszegés, erőszakoskodás szabadságának magyarázható. Megjegyzése találó, hogy Rosenberg hazáján kívül e mítosz nem tudott elterjedni még olyan népek között sem, akik sokkal inkább északiak, mint a németek. Munkáját a könyvforgalomból állítólag már ki is vonták.

A turáni magyar fajmitoszlól megállapítja a szerző, hogy a nyugat-

ról jövő eszmeáramlat nálunk is talajra talált azzal a különbséggel, hogy ami ott germán, itt turán a fajmítoszban és fajvallásban. Éppen úgy a képzeletben faj még a turán faj, mint a germán. Mindenütt, de nálunk különösen igaz az az állítása, hogy a fajmítosz csak robbant, csak destruál, de építeni, szilárd közösséget kialakítani nem tud. Ezért elméletileg, de gyakorlatilag is hasznavehetetlen, sőt veszedelmes. Véleménye szerint hangsúlyozni kell a szellemi leszármazást, örökség, hagyományok értékét, erejét is. Hiszen a nép, a nemzet szempontjából az utóbbi a fontosabb.

A zsidók fajiságáról azt mondja, hogy az antiszemitizmus 2000 esztendő kérdés, amit a fajmítosz hívei jelenleg faji kérdésnek tüntetnek fel. Már az ókori zsidóság sokféle keveredésen ment keresztül, a mai pedig jelentékenyen különbözik az ószövetségi zsidóságtól. Nincs egyetlen olyan öröklődő faji vonás sem, ami minden zsidót és csakis zsidót jellemezne. Szellemesen jegyzi meg, hogy azért kellene az árjaigazolványok a néger és kínai fajisággal szemben. Anyakönyvi fajnak lehetne nevezni a zsidóságot, mert zsidó faj éppúgy nincs, mint ahogy nincs magyar, keresztény vagy árja faj. Ezért a zsidókérdés sem faji kérdés, de nem is csupán felekezet. Somogyi szerint helyesebb volna az antiszemitizmus helyett judeizmust használni. A zsidóság tulajdonságait történelmi helyzete magyarázza, mert a természetes viszonyoktól, a normális, átlagos környezet-hatástól eltérő körülmények között, mesterséges, szinte természetellenes úton alakult ki. Meggyőződése szerint békés úton is lehet rendezni a zsidókérdést.

A könyv további fejezetei tulajdonképpen tudományos alátámasztása és bizonyítása az első fejezetben elmondott állításnak: nincsen tiszta faj. *Az örökléstan alapvonalai* c. második fejezetben az öröklés biológiáját, lelki átöröklést, a környezet hatását az öröklésben és jellemünk kettős rétegét tárgyalja. Összefoglalásában azt mondja, hogy teljes emberi egyenlőség természetellenes. Az egyéni átöröklés nagy általánosságban vonatkozik az emberi fajokra, népekre, nemzetekre is. Kollektív egyéneknek foghatók fel,

A fajiság problémájáról szól könyvének harmadik fejezete. Zoológiailag az egész emberiség közös ősökre visszavezethető egyetlen faj, mert ennek összes ismérvével rendelkezik; valamennyien képesek egymás között termékeny utódokat létrehozni. Idők folyamán Euráziában három ősi faj alakult ki: fehér (europid), sárga (mongolid) és fekete (negrid). A jégkorszakban ezek elváltak és külön-külön fejlődtek. Ennek elmúltával pedig számtalan új keveredés állott elő s ma nagyon kérdéses, hogy van-e egyáltalán, legalább is a kultúremberek körében, fajilag tiszta egyén. A történelem csak népeket ismer, népeknek és nem fajoknak történelme, — szögezi le a szerző. Szól még ebben a fejezetben a faji asszimilációról és fajnemesítésről.

A negyedik fejezetben *Az emberfajok antropológiáját* foglalta össze. Hangsúlyozza, hogy az emberiség faji taglalása nagyon nehéz, mert nincs tiszta faj, csupán keverék. Feltűnő testi jegyek, genealógiai, morfológiai alapon való osztályozási kísérletek mind többé-kevésbé csak önkényesek, bizonytalanok, ideiglenes próbálkozások. Az ősi fajok Európában: heidelbergi ember, neandervölgyi faj, Aurignac-faj, a Cro-Magnon-faj stb. Primitív fajok az emberi élettér szélén élnek, részben kihaltak, részben kihalóban vannak: pigmeusok, buszanok, veddák, negritok stb. A ma élő fekete, sárga és fehér fajkörre oszthatók. Ez utóbbit felosztják: északi, mediterrán, dinári, alpi és keletbalti fajokra.

A magyarság faji képének megrajzolásában megjegyzi a szerző, hogy

a magyarság már a honfoglaláskor is kevert faj volt; valószínűleg az europid és mongolid határán levő fajkeveréket alkotják. A honfoglalás után a Kárpátok hatalmas hegylánca a keleti népektől elválasztotta és más kultúrkörbe bekapcsolódása mindjobban elkülönítette, fajilag további europaizálódása elkerülhetetlen volt. A mai magyarság, mert fajilag más volt a multban és ismét más lesz a jövőben, mint a többi nép is, összetételében a következő: 1. északi faj 4%, 2. mediterrán faj 1%, 3. dinári faj 20%, 4. alpi faj 15%, 5. keletbalti faj 20%, 6. turanid faj (Bartucz szerint legjellegzetesebb faji alkotóeleme a magyarságnak) vagy Alföld-faj 25%, 7. előázsiai vagy taurid faj 4—5%, 8. különféle mongolid faj 4—5% és végül néhány %-ban a zsidóság és cigányság.

Az ötödik fejezetben *A fajok pszichológiájával* foglalkozik. A kultúra és a faj viszonyában megállapítja, hogy a népek története és kultúrája nem azonos bizonyos fajok történetével és kultúrájával. A fajoktól és népektől független érték, aminek elérése minden faj és nép számára méltó követés. A kultúra vándorol és bizonyára vándorolt a történelem előtti időkben is. A fajpszichológiai vizsgálódásokat megnehezíti az előítélettel való mentesség nagyfokú hiánya, azután hiányzik a tisztafajú csoport, s hogy a fajpszichológia csupán az öröklődő elsődleges lelkialkatot vizsgálhatja stb. Éppen ezért a fajpszichológia nagyon is ingatag, kezdetleges tudomány, aminek megállapításaira túlzott következtetéseket nem lehet építeni. Módszereiben az egyén elsődleges hajlamainak megismerésére törekszik, s ennek az átlaga adja a faj lelki alkatát. Megállapításait a szubjektív becslés, megfigyelés alapján, kiváló tehetségek alapján, tesztmódszerrel, fenomenológiai módszerrel és kultúrtörténeti adatokra való támaszkodással iparkodik végezni. Mindezeknek a módszereknek egybehangzó eredménye ad csupán valószínűséget. E módszerek által elért eredmények alapján ismerteti a főbb emberfajok lelki alkatát, mint a néger faj; mongolid fajkör: kínai, japáni, indián népek; europid fajok: keletbalti, alpesi, dinári, keletázsiai, mediterrán és északi faj pszichéjét. Kifejezést ad azonban annak az ítéletének, hogy miként az egyének, éppúgy a fajok körében is mindegyiknek egyaránt vannak fény- és árnyoldalai. Legfőbb baj, hogy hiányzik az összehasonlításhoz szükséges mértekegység.

Utolsó, hatodik fejezetben *Metafizikai alapvetést* ad. Ebben a fejezetben foglalkozik az étellel, a test és a lélek viszonyával; történeti visszapillantást nyújt a materializmusról és spiritualizmusról, a monizmus- és dualizmusról. Összegezve: az étellelben látja azt a különleges principiumot, mely az egyedet és a fajt fenntartja. Minden egyén életével egy új világ, egy értelemmel és szabad akarral rendelkező új szellemi élet kezdődik. A szellemi élet terén hatnak egymásra a nemzedékek, hagyományoznak egymásnak szellemi örökséget, de más módon, mint a biológiai világban. Élete, faja, vére, átöröklési anyaga az állatoknak is van, de szelleme, lelke nincs. Az élet és faj, nemzet, nép és család mind ezért az örök egyéni lélekért vannak.

A könyvet azzal a megnyugvással tesszük le, hogy pontos bepillantást nyertünk a természettudománynak ebbe az ágába és biztos tájékozódást kaptunk a sokszor tudománytalan, újságízüen, igen gyakran csak hangulatkeltést célzóan tárgyalt fontos és komoly kérdéstről.

Dr. Szakál János

Böngérfi János: Nevelés. A nevelői gondolkodás általánosítása. A művelt „szébbeltekü” közönségnek. Második rész. Gyakorlat. 15 szövegrajzzal. A szerző kiadása. Budapest, I., Győző-u. 5. sz. Ára 4 P.

A szerző munkájának első része a nevelés elméletéről, mint tudomány-

ról szól s folyóiratunkban már előzőleg ismertettük. Ez a második rész a címből is láthatólag a gyakorlati neveléssel foglalkozik, vagyis — ahogy a szerző mondja — a neveléssel, mint művészettel. A nevelés motorizálásának és mechanizálásának napjaiban nagyon helyes, ha erőteljesebben is hangsúlyozzuk azt, amit minden vérbeli pedagógusnak a legkisebb ideg-szálláig és a legutolsó vérsajtjéig éreznie és szemléltetnie kell, hogy a nevelés *művészet*. Ha valahol igaz a szállóige, hogy „aki nem mestere a vállalt foglalkozásának — hohéra az annak“, a pedagógusok számára sarkigazság kell, hogy legyen. Minden művészet alapjaiban adottság, ami velünk születik és ezt kell művészetté tökéletesítenünk. Ezt az adottságunkat magunkban hordozzuk és hivatásérzetnek is nevezehtjük. Aki nem érzi magában a nevelői hivatást, az helyesen és kötelességszerűen cselekszik, ha minél előbb átnyergel valami más életpályára. Aki azonban ezt a fel-emelő és sokszor gyötrő érzést tudatosan hordozza magában, annak minden eszközt meg kell ragadnia, hogy hivatásának művészévé lehessen. E cél elérésére jó szolgálatot teljesít Böngérfi János könyve. Nem kizárólagossági célzat, hogy a szerző asszonyokhoz intézi mondanivalóit. Így közvetlenebb hangon szól és amit a testi és lelki életéről közöl, az legelső sorban mégis az anyákat illeti. Megszívlelendő figyelmeztetés, hogy „a gyakorlati életben nincs külön testi élet és külön lelki élet. Ezért nem lehet először csak a testet ápolni, azután meg csak a lelket gondozni. A gyakorlatban a testi-lelki nevelés egységesen történik.“ Ha a könyv végén felsorolt forrásmunkákon végigtekintünk, láthatjuk, hogy a szerző a biológia, pszichológia, filozófia, pedagógia, vallástörténet és vallásfilozófia minden modern és számottevő munkáját felhasználta. A könyv tüzetes áttekintését minden pedagógusnak csak a legmelegebben ajánlhatjuk.

Nagy Vilmos.

Ij. Zibolen Endre: Szociális érés az iskolában. Budapest, 1939. 187 l.

A szerző e művével a társadalmi nevelés tökéletesítését, jobbátételét akarja szolgáltni. Kitűzött feladatának megoldásakor figyelme kiterjedt mindazon tényezőkre, melyek a tanulók szociális nevelését előmozdíthatják, segíthetik. Munkáját 1. tárgyi, 2. személyi és 3. objektív szellemi környezet c. fejezetekre tagolja.

1. A tárgyi környezet c. fejezetben az iskola épületének és az elemi iskolás gyermekeknek viszonyáról ír.

A közösségtudat kialakulása szempontjából igen fontos tényezőnek tartja az osztályterem nagyságát és az osztálylétszámot.

Megvilágítja az ülésrend jelentőségét, lelki alapját és tárgyi okait, majd rámutat arra, hogy az osztályban való elhelyezkedés hatással van a közösségen belül meginduló csoportalkotások és a baráti viszony kifejlődésére.

2. A személyi környezet című fejezetben tárgyalja: a) a személyes te-kintély-, b) a közösség uralmának idejét, c) az alanyi és d) a tárgyilagos állásfoglalás kezdeteit.

a) Az elemi iskola első osztályában egyetlen kapcsoló elem az osztálytársak egykorúsága, esetleg egyneműsége. A gyermek most kezdi tárgyilagosabban megismerni környezetét. — Szociális szemléletének középpontjában eddig az „én“ állt, most már lassan kialakul objektív szemlélete is.

A tanító magatartása állandóan a gyermekek érdeklődésének középpontjában áll. Megfigyelik lelkének tartalmát, hangulatváltozásait s ahhoz alkalmazkodnak. Ennek azért van nagy jelentősége, mert megtanulják az „idegen lélek állapotváltozásainak felismerését, és előbb-utóbb az ahhoz való célszerű alkalmazkodást is“.

A tanítónak minden irányban kiterjedő érdeklődéséből származik az együvé tartozás érzése. Ezt követve alakul ki érdeklődésük egymás iránt, de megindítója a közös felelősségérzés kifejlődésének is.

A szerző Aloys Fischer megállapítása nyomán ír a *szélsőségesen társas természetű* gyermekről, aki az iskolai vagy egyéb társasélet első napján beilleszkedik a közösségbe; a *normálisan társas természetű*ről, aki rövid bizonytalanság után kapcsolódik a többiek játékába, és a *társtalan természetű gyermek*ről, aki megtűri ugyan a társakat, de ő sohasem keresi társaságukat, szívesen van egyedül.

Igen érdekesen és világos meglátással tárgyalja a gyermekek barátságának kialakulását, tényezőit, s rámutat arra, hogy a barátságok zömének alapja legtöbbször a külsőleges adottság (szülők kapcsolata, a lakóhely szomszédsága, iskolai padszomszédság).

b) A kisdiákok jó hosszú ideig nem alkotnak *közösséget*, hanem csak egymás mellett élnek, minden kapcsolat tudata nélkül. A közösséggé formálásban a tanítónak nagy szerep van. De jelentősen hozzájárul ehhez az osztály közös élete, elménye is (kirándulás, játék, munka). A gyermek ezekben az években függ legjobban a közösségtől. Az uralkodik a tanuló magatartásán, érzésén és gondolkodásán egyaránt. A becsülete azon fordul meg, hogy osztálytársai mikép vélekednek felőle.

A tanító és tanuló viszonyának vizsgálásakor megállapítja, hogy a gyermekeknek ebben a korban már kívánságaik vannak tanítóikkal szemben. Azt kívánják, hogy a tanító minél több olyan dologra tanítsa meg őket, aminek később hasznát veszik. De tudják azt is, hogy a tanulás sikerének elengedhetetlen feltétele a fegyelmezett magatartás, rend.

A serdülés előtti kor tanulói a hozzájuk való leereszkedést nem látják szívesen. — Ebből magyarázható, hogy a nevelő ilyen értelemben nem lehet a serdülés előtti korban a tanulók vezérévé. Ennél fogva természetszerűleg a csoportélet vezéreit is maga köréből választja.

A szerző azután a vezérek kiválasztásának szempontjairól, a vezérektől kívánt testi és lelki tulajdonságokról szól, s az ifjúsági vezértípusokat ismerteti és jellemzi. (Zsarnok, az uralkodó, az irányító, a szervező.)

c) A serdüléssel járó nyugtalanság az osztály közösségi életében is változást idéz elő. A barátság és vezérség szociális kapcsolatai egyidőre széthullnak. A tanuló magatartása is megváltozik. Az iskola ebben a korban van a legerősebb ellentétben az ifjú szociális irányulásával. Tanáraikkal a közösség életében előretolt képviselőket látnak, akik szabad életkifejtésük gátlói. Kritizálják az iskolai rendet, a tanítási anyagot és a módszert.

A tanáraikkal szemben határozott követeléseik vannak. Ilyenek: ne tekintsék őket gyermekeknek, bánjanak úgy velük, mint egyenlő rangúakkal, legyenek udvarias úriemberek, fogadják figyelmesen üdvözlésüket.

Alaposan megvilágítja a serdülő korban levő ifjú és leány baráti viszonyát. Rámutat azokra a követelményekre, amelyeket a serdülő barátságával szemben támaszt. Ennek a követelménynek tengelyében a megértő bölcsesség és a résztvevő érdeklődés áll. Ebből a baráti viszonyból alakul majd ki a barátság tiszta alakja és az érzett szerelem kapcsolata.

d) A 17—20 éves fiúk higgadtabbakká, nyugodtabbakká lesznek. Az álmódó fantázia helyébe a külvilág jelenségeinek hűvösebb megítélése, józanabb mérlegelése lép. Érdeklődni kezd a szociális kérdések iránt. Meg tudja ítélni az iskola munkáját. Tárgyilagos ítéletét legjobban a tanáraival szemben tanúsított magatartása mutatja.

Ebben a korban levő ifjakkal és különösen a leányokkal a külső

társadalmi szempontok is mind nagyobb mértékben benyomulnak az osztály életébe és megzavarják annak rendjét. Az eddig egységesnek mondható osztály a társadalmi hovatartozás alapján csoportra tagozódik. Kialakul a „klikkszellem”. — Ezt akarják ellensúlyozni az ifjúsági egyesületek, melyek egyúttal a szociális érés szempontjából is nagyjelentőségűek.

A szerző ezután az iskolai önkormányzatról szól, majd a magyar tanulóifjúság legsajátosabb és leginkább elterjedt szervezeteit, az önképzőkört és annak életét és munkáját jellemzi a szociális fejlődés szempontjából.

3. *Az objektív szellemi környezet* c. fejezet tárgyalásakor kifejti, hogy az ifjú ember mindenkori fejlettségének megfelelő újabb szociális tartalmakat elsősorban a közvetlen környezet felnőttei és az egyidős gyermek-társaság közvetíti. Ha ezek hiányoznak, az érés torz formákra vezet.

Az iskolai szociális környezet személyeihez való viszony kialakulásának vizsgálatát megkönnyítette az odatartozók számbavételének lehetősége. Ezzel szemben az iskola szociális életének szellemi tartalmát (eseményeit, értékét, elveit) nem lehet olyan meghatározóan irányítani, mert azok mindig különböző társadalmi tényezők hatására igen változatos képet mutatnak. S ez a változatosság három alapvető tényezőnek: a) az iskola sajátos szociális alkatanak, működésének és társadalmi vonatkozású művelődési tartalmának; b) a fiatalkorú közösség életműködésének, behatásainak és c) a környező társadalom befolyásának eredménye.

a) Az embernek saját élete és boldogulása szempontjából *biztos tájékozódásra* van szüksége. Az iskolának ezirányú munkáját támogatja a tanulmányi anyag, különösen a nemzeti irodalom, a történelem, a földrajz s a társadalmi elvek ismertetése. De a többi tárgyak is alkalmasak erre.

Az iskola a szociális nevelést az anyagor kívül az átadás módjával is elősegíti. (A tanulóknak a tanításba való bevonásával a szellemi öntevékenység és a cselekvő munka elveinek figyelembe vételével.)

b) Az iskolai osztály kezdeti formátlan, tömegszerű állapotából csak lassanként fejlődik szociális alakulattá. Ebben az alakulásban közreműködik az iskola intézményes szervező tevékenysége és a közös tananyag tanulása. Az osztály közösséggé erősödése együtt jár bizonyos sajátos szellemi szociális tartalmak megállapodásával is. Az osztályszellem a tanulók értéklő állásfoglalásában gyökerezik. Ezt pedig elsősorban érési fokuk határozza meg. Megállapítja, hogy a tanulók korkülönbség és nemre való tekintet nélkül megengedhetőnek tartják társaik védelmére a hazugságot.

A jó osztályszellemnek az iskola célkitűzéseivel párhuzamosan haladó nevelő hatása elvithatatlán. Így a közösség tudatosíthatja a magántulajdon fogalmát, nevelhet bizonyos magatartásmódokra, mint pl. önzetlenség, áldozatvállalás, becsületérés. Ugyancsak előnyösen hat az osztály közösségi élete a jogérzék fejlődésére is.

c) Az iskola és az egyes osztályok szociális értékrendje állandóan a környező társadalom befolyása alatt áll. Ez pedig maga után vonja az iskolai közösségi élet megzavarását, esetleg pusztulását.

A szerző a továbbiakban a szociális értékrend alakulását igyekszik egységes képbe foglalni. Megállapítja, hogy a kisgyermeknek embertársai lelki tartalmáról, vágyairól, érdeklődéséről, egész belső életéről alig van sejtelve. Társas viselkedése, erkölce hasonló jellegű, azaz mindenkor a tekintélyhez igazodik.

A szociális érés előrehaladásával változik a fiatalkorú közösség életrendje is. A közösségi életforma a 10—11. életévben kezd megállapodni. A gyermekeket egymás tulajdonságainak megbecsülésében két tényező irányítja: a felnőttekhez alkalmazkodnak, amikor társuktól jólneveltséget,

szorgalmat kívánnak; de a közösségi élet irányítja őket, amidőn társukat azért becsülik, mert erős, egészséges és ügyes. A 12—14. életévben legfőbb szociális érték az elhatározó erő, a gyors döntés képessége, az erős akarat.

A szerző azután azt vizsgálja, hogy az egyes iskolatípusok hogyan hatnak a közösség szociális értékrendjére. Megállapítja, hogy minél magasabb fokú az iskola és minél magasabb szellemi követelményekkel lép fel növendékeivel szemben, annál jobban becsülik a tanulók is a szellemi természetű szociális tulajdonságokat. (Osztályszellem, bajtársias magatartás).

A következőkben az iskola sajátos értékrendjéről szól és a két nemnek egymáshoz való viszonyát tárgyalja igen éles meglátással. Majd a társadalmi élet és a környezet hatásait, mint az iskolai eszmény megvalósításának akadályozóit vizsgálja. Ezzel kapcsolatosan megállapítja, hogy az iskolai eszmény lényegét, a magot a társadalom nem tudja befolyásolni. A továbbiakban az ifjúkori szociális fellángolásról s annak eredményéről szól. Munkáját azzal fejezi be, hogy az iskola és társadalom párharcában a szociális érés terén egyik tényező sem jut el a teljes győzelemig. A tanuló középiskolai tanulmányainak befejezésekor hozzásimult ugyan iskolán kívüli környezetének társadalmi eszményéhez, de élnek benne az iskola irányító, nevelő eszméi is. A tanuló iskolán kívüli környezete inkább rögzíteni törekszik az érvényes társadalmi életformát, a társadalom helyesirányú fejlődését viszont elsősorban az iskolai nevelés szociális eszményei mozdtítják elő.

Amint a könyv tartalma is mutatja, a szerző az iskolai nevelés szempontjából nagyon fontos kérdéssel foglalkozott Meglepő tájékozottságra és pedagógiai érzékre mutató gondolatai között akad egy-kettő, amellyel nem érthetünk teljesen egyet. Az az érzésünk, hogy a kisedővőt a szociális nevelés szempontjából nem értékeli eléggé. De a gyermeknek az iskola-épültben való tájékoztatlanságáról írt megállapítását sem lehet általánosítani. Ez ellen szól a bennük élő érdeklődés, kíváncsiság vágya is. Ez a főváros hatalmas és sok osztállyal bíró iskoláiban fordulhat csak elő.

Gyakorlati nevelés szempontjából nagyon értékes lett volna, ha a szerző a megfelelő helyeken rámutatott volna a nevelői feladatokra, teendőkre. Nem receptszerű útmutatásra gondolok, hanem csak irányító elvekre. Ez természetesen csak kíváncsalom, ami a munka értékét nem érinti. Igen jó lenne, ha a szerző ilyen vonatkozásban is foglalkozna a most feldőlgözött kérdéssel.

A nagy körültekintéssel és alaposággal megírt értékes munkát minden iskolatípus tanítója, tanára hasznosíthatja, ilyen irányú tapasztalatait és tevékenységét pedig tudatosíthatja.

Árpássy Gyula.

Vajda Endre: Vörösmarty Mihály művei regékben. Budapest, Rózsavölgyi és Társa kiadása. 328 l.

A Halhatatlan írók művei regékben c. sorozatnak első köteteként jelent meg Vajda Endrének előttünk levő műve. A sorozatban hasonló módon egyelőre Schiller színművei és epikus költeményei, Zrínyi Miklós művei mai nyelvezettel és a francia epikus költők művei fognak megjelenni. A sorozat megindítására a kiadót az a tapasztalat indította, hogy az irodalom klasszikusait tisztelik és csodálják, ámde nem olvassák. Műveik közvetlen melegét a széles rétegek nem érzik. Ennek a sajnálatos ténynek több oka van. Sokszor a művek tárgya is elriasztja az olvasót, mert messze esik tőle, lelkét nem foglalkoztatja. Más idők, más problémák! De ok lehet a divatjamúlt műfaj és az egyre nehezedő, régies nyelv is, amely a mai olvasó számára élvezhetetlenné teheti a még oly érdekes témát is. A sorozat azt a célt tűzte maga elé, hogy ezeket a nehézségeket leküzdje

s a remekírókat közelebb hozza a mai olvasóhoz. Ezért műfajbéli és nyelvezeti változtatással a régieket ismét élőkkel és közvetlenül hatókká próbálja tenni. A sorozatnak ez nem valami szentségtörő, a költészet ellen vető újítása. A költészet nehezebb és a nagyközönség számára megközelíthetlenebb műfajainak a könnyebben folyó mese köntösébe való öltöztetése a külföldi irodalomban már régen ismert törekvés.

Ezzel a céllal írta át regéikbe Vajda Ernő Vörösmarty epikai nagy költői alkotásait. A kötet Vajda rövid bevezetésével kezdődik, melyben Vörösmarty világával foglalkozik. Azután átirí epikus munkáit a következő sorrendben adja: Zalán futása, Cserhalom, Tündérvölgy, Délsziget, Széplak, A rom, A két szomszédvár, Hábador, Kincskeresők, Az áldozat, Csongor és Tünde. Lehetőleg hüen, az író szokíncsével törekszik visszaadni a művek tartalmát. Könyvével nem pótolni akarja Vörösmartyt, hanem költői alkotásainak eleven, szükségszerint dramatizált és közbeszótt idézetekkel fűszerezett tartalmi elmondásával érdeklődést és vágyat akar kelteni az olvasóban a művek eredetiben való olvasása iránt.

Hogy a könyv ezt a célját majd mennyire éri el, a jövő fogja megmutatni. A vállalkozás nem kis kockázattal jár, mert a verset prózai formába önti s így lényegesen kivetkőzteti eredeti alakjából s olyan finomságtól, rejtett hatásoktól és szépségektől fosztja meg, melyek a műnek lényegét, sokszor valósággal létjogosultságot adnak. Viszont való, hogy a mai gyorsan élő, türelmetlen, elmélyedéstől irtózó olvasó számára egyengeti az író műveinek eredetiben való olvasásához vezető útát. Azután a vállalkozásnak iskolai vonatkozásban is vannak értékei. Ez és a hozzá hasonló kötetek a tanulónak is értékes segítséget nyújthatnak. Azok az okok, melyek a remekíróknak a nagyközönség körében való olvasását megnehezítik, talán még fokozottabban megvannak a tanulóifjúsággal kapcsolatban. A tanulót sem fűzik a közvetlen érdeklődés szálai a remekírókhoz. Sőt az iskolai kényszer sokszor még azt is ellenszenvessé teszi, ami egyébként szíves, önkéntes foglalkozást válna ki. A kötet azzal, hogy Vörösmarty nagy epikai alkotásait az érdeklődést inkább lekötő formában a tanuló elé viszi, talán még fokozottabb mértékben kelti fel a vágyat a műveknek eredetiben való olvasásához és jobb megértéséhez, mint ahogy arra a felnőttek körében számíthat. Mi is inkább ebből a szempontból mérlegeltük a kötetet és az az érzésünk, hogy az iskola jó segítőeszközt nyert benne. Vajda Ernő ügyesen hidalta át a nehézségeket s Vörösmarty műveinek zamatából és rejtett szépségeiből sokat vitt át a prózai formába. A kiadó cég meg igen ízléses köntösbe öltöztette a kötetet, ami nem csekély mértékben fogja előmozdítani annak elterjedését. M.

H I R E K

Az áthelyezést kérő tanárok figyelmébe. — A közokt. miniszter rendelete (104.548—1942. V. üo.) értelmében az áll. tanároknak és tanítóknak áthelyezési kérelmeiket legkésőbb febr. 15-ig kell hivatalos úton beadniok. A szállítási és közlekedési nehézségek miatt áthelyezési kérelmet csak az adjon be, akinek áthelyezéséhez *életfontosságú* érdekek fűződnek. Az 1941 :XII. t.-c. értelmében az áthelyezések a főigazgató hatáskörébe tartoznak.

Előre figyelmezteti a közokt. miniszter a pályázókat, hogy áthelyezési kérelmük teljesítése esetén annak bármely okból való visszavonása, vagy hatálytalanítása a jövőben nem lehetséges, mert a kir. főigazgatók az egész ország iskoláira vonatkozólag az áthelyezéssel megüresedett helyeket egyidejűleg betöltik. Tehát a pályázók azon a címen, hogy új állomáshelyükön nem találtak lakást, vagy körülményeik megváltoztak, az áthelyezésükre vonatkozó főigazgatói rendelet hatálytalanítását nem kérhetik. — A végrehajtott egyszerűsítéssel kapcsolatosan a közokt. miniszter felhívja a pályázó tanárok és tanítók figyelmét arra, hogy az új rendszerre való tekintettel áthelyezési kérelmeiket a következőkre irányulóan lehet beadniok: a) egy bizonyos meghatározott állomáshelyre; b) bárhová X. tankerületbe; c) bárhová X. tankerületbe, ahol orvos, vasút, járásbírótság, posta, polg. iskola, gimnázium, tanítóképző stb. stb. van; d) több állomáshely megnevezése esetén csak olyan állomáshelyek sorolhatók fel, amelyek egy tankerületben vannak; e) egyetemi városba. — Az áthelyezési kérelmeknek tartalmazniok kell a következő adatokat: 1. név; 2. a tanerő minősége (helyettes, rendes, igazgató); 3. jelenlegi állomáshelye; 4. iskolájának jellege (állami, rk., ref., stb.); 5. születési éve; 6. vallása; 7. családi állapota és gyermekeinek száma (nős, férjezett, özvegy, hajadon, elvált); 8. szolgálatának kezdete; 9. házastárs foglalkozása; 10. házastársának foglalkozási helye; 11. oklevelét hol és mikor szerezte?; 12. oklevele milyen tanítási nyelvre képesíti?; 13. szakfőgyái; 14. külön képesítése (kántor, levanteoktató, hitoktató stb.); 15. nyelvismerete (beszédben, írásban, tanítási készségben); 16. természetbeni lakásban lakik-e?; 17. kántori teendőket végez-e?; 18. milyen állomáshely(ek)re kéri áthelyezését?; 19. részletes indokolás.

Kérelem az igazgatókhoz. — *Váradi József*, Egyesületünk fővárosi alelnöke Egyesületünk céljaira 50 példányt ajánlott fel annak az előadásának különnyomatából, melyet a Magyar Paedagogiai Társaság múlt év szept. havi Széchenyi-emlékülésén tartott s amely a *Magyar Paedagogia* 1941. évf. 3—4. számában megjelent. Ezekből a különnyomatokból közlőnyünk mostani, az intézetek címére küldött számához csatoltunk egy-egy példányt postai befizetőlap kíséretében. Kérjük az intézetek igazgatónőit s igazgatóit, hogy azt az intézeti tanári könyvtár részére elfogadni és az érte járó 2 pengőt a befizetőlap segítségével postára tenni szíveskedjenek. Teszük ezt abban a reményben, hogy kérésünket az intézetek vezetői teljesítik s ezzel nemcsak egy értékes Széchenyi-tanulmánnyal gyarapítják a tanári könyvtárakat, hanem közvetve hozzájárulnak Egyesületünk bevételeinek a növeléséhez is.

Előléptetések a közoktatásügyi minisztériumban. — Azok közül a minisztériális tisztviselők közül, akiknek ügybeosztása a tanító(nő)- és óvónőképzéssel vonatkozásban van vagy volt, többen részesültek a januári előléptetések során kinevezésben vagy címadohányozásban. Így a Kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére dr. *Bernáth Géza* és dr. *Her-*

telendy Jenő miniszteri osztályfőnöki címmel és jelleggel felruházott miniszteri tanácsosokat, dr. *Balassa* István Brunó miniszteri osztályfőnöki címmel felruházott tanker. kir. főigazgatót miniszteri osztályfőnökökké, dr. *Molnár* Andor, dr. *Huszka* János miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel felruházott miniszteri osztálytanácsosokat miniszteri tanácsosokká nevezte ki, dr. *Kemenes* Illés tanker. kir. főigazgatónak a IV. fiz. osztály jellegét, dr. *Farkas* László min. titkárnak a miniszteri osztálytanácsosi címet és jellegét adományozta. — Különös örömet és meglepedést keltett a ttóképző tanárság körében dr. *Huszka* Jánosnak miniszteri tanácsossá történt előléptetése. Méltánylását látja benne annak a magát nem kímélő, ernyedetlen építő munkának, melyet másfél évtizeden keresztül a tanítóképzői ügyosztályban s évek óta annak legutóbb a visszafoglalt területek tanítóképzése újjáépítésének rendkívüli körülmétekintést és hozzáértést kívánó munkájában kifejtett. Ezért a tanítóképző tanárság előléptetése alkalmából személyes jólétére és további munkásságának sikerére vonatkozó legjobb kívánságainak ad kifejezést!

Cimadományozás. — A Kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére dr. *Bató* László bpesti áll. övönöképző int. c. igazgatónak a tanügyi főtanácsosi, dr. *Sinkovits* Dániel központi szolgáltatételre beosztott áll. ttóképző-int. tanárnak és *Várad* József áll. ttóképző-int. igazgató, szak-előadónak, az Orsz. Közoktatási Tanács jegyzőjének a tanügyi tanácsosi címet adományozta.

Előléptetés. — A Kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére a kir. kat. ttóképző-int. igazgatók létszámában *Bartal* Alajos esztergomi rk. ttóképző-int. igazgatót személyhez kötötten tanügyi főtanácsos ttóképző-int. igazgatóvá az V. fiz. osztályba kinevezte.

Igazgatói kinevezés. — A Kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére *Kandray* Géza kolozsvári, *Kiss* János nagyváradai áll. ttóképző int. ideiglenesen kinevezett r. tanárokat áll. ttóképző-int. igazgatókká a VI. fiz. osztályba, *Koncz* Lajost marosvásárhelyi áll. ttóképző-int. igazgatóvá a VII. fiz. osztályába kinevezte.

Kinevezés a felügyelet körében. — A közokt. miniszter a tanügyi fogalmazási személyzet létszáma terhére *Rozsondai* Zoltán áll. ttóképző-int. tanárt a kolozsvári tanker. kir. főigazgatói hivatalhoz a VII. fiz. osztályba előadóvá, *Zentai* Károly dr. egrí érs. ttóképző-int. tanárt a szegedi kir. tanfelügyelői hivatalhoz a IX. fiz. osztályba tanügyi fogalmazóvá kinevezte.

Rendes tanári kinevezések. — A közokt. miniszter *Lángfy* Mihály, dr. *Gárdonyi* Zoltán és *Bölcsházy* Árpád bpesti áll. németnyelvű ttóképző-líceumi h. tanárokat, dr. *Benyovszkyné* Ring Margit bpesti VII. ker., *Kuster* Anna győri próbaszolgálatot teljesítő segélydíjas, *Petrovay* Ilona és *Poór*né *Szederkényi* Magda cinkotai, dr. *Sáray* Julianna győri, dr. *Gyepes* János, *Fódi* Sándor és *Suta* Gyula kőszegi, *Poór* Sándor és *Szentiványi* Gyula lévőai, *Ramharter* Lajos, *Ótvös* László és *Sátrán* Györgyi munkácsi, dr. *Szilágyiné* Puska Piroska nagyváradai áll. ttó(nő)képző-int., illetőleg liceumi helyettes tanárokat, valamint a munkácsi áll. ttóképző-intézethez beosztott dr. *Jantsky* Béla áll. gimn. r. tanárt, valamennyit jelenlegi állomáshelyén az áll. ttóképző-int. rendes tanárok létszámába áll. tanítóképző-int. rendes tanárokká, — dr. *Veress* Amália kolozsvári, *Lukács* László nagyváradai áll. ttónöképzőint. helyettes tanárokat jelenlegi állomáshelyükön ideiglenesen az áll. ttóképző-int. r. tanárok létszámába áll. ttóképző-int. rendes tanárokká, végül dr. *Dénes Jenőné* *Pozsgay* Katalin ttóképző-int. h. tanárt a bpesti VII. ker. áll. ttónöképző-intézethez való beosztással ideiglenesen az áll. ttóképző-int. rendes tanárok létszámába

áll. ttóképző-int. rendes tanárrá, dr. *Paáll* Erzsébet h. tanárt a bpesti áll. óvónőképző-intézet tanári létszámába óvónőképző-int. rendes tanárrá, özv. *Mocsáryné Göllöncsér* Julia zombori, dr. *Berczik Árpádné Kutas* Irma bpesti VII. ker. áll. ttónőképző-int., *Patyi* Károly esztergomi kir. kat. ttóképző-int. helyettes testnevelési tanárokat rendes testnevelési tanárokká kinevezte.

Helyettes tanári kinevezések. — A közokt. miniszter *Kristóf* Margit és dr. *Lipták* Pál bpesti, *Gazsó* István, *Dobry* Lajos kfélegyházi, *Pócze* Karola győri, dr. *Barcsai* Tibor, *Szegedi* László és *Dobó* Ferenc pápai, *Varga* Károly Lajos bajai, *Szepes* Berta nagyváradai, *Lovas* László és *Varju* Sándor lévai, dr. *Bohdaneczky* Ervin, dr. *Domján* Anna munkácsi, dr. *Móczár* László és *Biróné Thaly* Ida kolozsvári áll. ttó(nő)képző-int., *Schaub* László győri kir. kat. ttóképző-intézethez beosztott próbaszolgálatot teljesítő segélydíjas tanárokat jelenlegi állomáshelyükön áll. ttóképző-int. helyettes tanárokká; *Forgács* István szegedi kir. kat. ttóképző-int. segélydíjas tanárt ideiglenesen a kir. kat. ttóképző-int. h. tanárok létszámában jelenlegi állomáshelyén helyettes tanárrá kinevezte.

Mintaóvónői kinevezés. — A közokt. miniszter *Lukács* Erzsébet próbaszolgálatos mintaóvónőt az áll. óvónőképző-int. mintaóvónők létszámába a bpesti áll. gróf *Brunszvik* Teréz kisededóvónőképző-intézethez mintaóvónővé kinevezte.

Dr. Becker Vendel kanonok. — A pápa a szegedi székesegyházban hattagú káptalant állított fel. Dr. *Glattfelder* Gyula megyéspüspök az új káptalan egyik kanonokjává dr. *Becker* Vendel c. apátot, tanügyi főtanácsost, a szegedi kir. kat. ttóképző-intézet rendkívül tevékeny igazgatóját nevezte ki.

Személyi hírek. — A TESz soproni Közművelődési Szakosztálya *Kuszák* István gyak. isk. tanítót elismerő oklevéllel tüntette ki. — A Soproni Hivatásszervezet decemberi előadóestjén *Rozsondai* Károly ttóképző-int. igazgató Reményik Sándor költői munkásságát ismertette. — A közokt. miniszter az 1941—42. isk. évre is 400 P belföldi kutatási ösztöndíjat adományozott dr. *Móczár* László kolozsvári áll. ttóképző-int. tanárnak az Orsz. Természettudományi Múzeum állattárában megkezdett zoológiai tanulmányaira. — A Magyarországi Tanítók Eötvös-alapja december 29-én közgyűlést tartott. A közgyűlésen *Mesterházy* Jenő Péterfy Sándorról, születésének 100 éves évfordulója alkalmából emlékbeszédet mondott. — A Magyar Történelmi Társulat január 15-i felolvasó ülésén *Mezősi* Károly kiskunfélegyházi tanítóképző-int. tanár *Fegyveresjog megváltása a törököktől visszafoglalt területeken* címen olvasott fel. — A jászberényi Actio Catholica vezetőségének felkérésére dec. 14-én az áll. tanítóképző kulturális estet rendezett. Az esten dr. *Fiala* Endre *Fajiság, magyar nép és nemzet* címen, *Bognár* Gyula *Nemzeti önismeret felé a magyar irodalom országútján* címen tartott előadást. Az intézet énekkara *Berzátzy* László vezetésével alkalmi kórust és egy férfikari szerzeményt adott elő.

Irodalmi szemle. — Dr. Garai József: *Herbart és a népiskola* (Evangélikus Népiskola, XLVIII. évf. 1. sz.) — Dr. Garai József: *A gyermektanulmány, a tanító és a tanítás* (U. o.) — Dr. Móczár László: *Dongóméh-fészkek Erdélyben* (A Természet, 37. évf. 4. sz.) — Dr. Móczár László: *Hymenopterologiai jegyzetek* III. (Folia Entomologica Hungarica, VI. köt. 4. sz.) — Dr. Móczár László: *Beiträge zur Kenntnis der Hymenopteren-Fauna der Umgebung von Kassa* (Fragmenta Faunistica Hungarica, IV. köt. 4. sz.) — Tóth B. Zoltán dr.: *Ifjúvezetők felismerése és kiválogatása a testnevelési órákon* (Testnevelés, 14. évf. 12. sz.) — Fekete József: *Gróf Széchenyi István* (Kisednevelés, 67. évf. 1. sz.) — Drozdy Gyula: *A tör-*

ténelemtanítás új feladatai (Néptanítók Lapja, 75. évf. 2. sz.) — Fiala Endre: *Jászkun elemek a középkori hadviselésben* (Ugar, 1. évf. dec. és jan. sz.) — Bognár Gyula: *Miért van szükség a jászberényi népfőiskolára?* (U. o.) — *Lehet-e a Jászság dús televényű földje a magyar irodalomnak?* (U. o.).

Egyetemi magántanári megerősítés. — A közokt. miniszter dr. Simor Ferenc kolozsvári áll. liceumi és ttóképző-int. tanárnak a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem matematikai és természettud. karán az „Éghajlat-tan” tárgykörből egyetemi magántanárrá történt képesítését jóváhagyólag tudomásul vette és őt ebben a minőségében megerősítette. Dr. Simor F. magántanári képesítését előzőleg a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen szerezte.

Januári tagértekezlet. — Egyesületünk 4. tagértekezletét Jan. 19-én tartotta a VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetben. A tagértekezleten B. Braun Angéla *A gyakorlatiasság a földrajz tanításában* címen tartott igen nagy érdeklődéssel kísért előadást. Előadását folyóiratunk egyik közelebbi száma hozza.

Új intézet. — Már hírt adtunk a sepsiszentgyörgyi ref. liceum-ttóképző megalakulásáról. Az állam az intézet elhelyezésére a volt áll. ttónőképző épületét engedte át. Minthogy a földregés a Mikó-Kollégium épületét megromgálta, az új intézet kénytelen volt erre az iskolai évre a rendelkezésére bocsátott épületet a kollégiummal megosztani. Felszerelési tárgyakkal, tanítási eszközökkel viszont a kollégium segíti ki, mert a kitarakodó románok az utolsó szögig mindent elvittek. Az intézet tanévnyitó ünnepsége okt. 12-én történt. Az illetékes egyházi főhatóság az intézet megszervezésével és az igazgatói teendők ellátásával dr. Bartha Károly egyetemi m. tanárt, a debreceni ref. ttóképző tanárát bízta meg. Egyelőre csak a liceum I. osztálya nyílt meg 32 növendékkel. Nagyrészüik erdélyi, de vannak köztük Szabolcsból, Borsodból és a Dunántúlról valók is. Az intézet iránt széleskörű érdeklődés nyilvánult meg, a felsőbb évfolyamokra is számosan jelentkeztek, csak a kollégiummal való közösség nehezítette meg a felsőbb osztályok megnyitását. Az igazgatón kívül két tanára van az intézetnek; dr. Kiss Tihamér, teol. és bölcsészeti doktor, aki Németországban, Svájcban és Párisban volt hosszabb tanulmányúton; Becsey Pál, a nagyenyedi ref. ttóképző volt földrajz-történelem szakos tanára. A többi tárgyakat óraadó tanári minőségben egyelőre a kollégium tanárai látják el. Az új intézet a volt áll. ttónőképző jól megépített kétemeletes épületében, pompás fekvésű sportpályával is rendelkező, mintegy 18 holdas egészséges területén elhelyezve, hozzáértő, tevékeny igazgatójának irányítása mellett bizonyára virásozó középpontja lesz az erdélyi magyar tanítónevelésnek.

Gyakorlóiskolai tanítói vizsgálatok. — A Néptanítók Lapjában kihirdetett pályázatra 82 tanító és 25 tanítónő kérte gyakorlóisk. tanítói vizsgálatra bocsátását. A budapesti tanker. kir. főigazgató a kérvényezők közül egyelőre 46 férfit és 11 nőt hívott be vizsgálatra. A vizsgálatok január végén már meg is kezdődtek a bpesti VII. és XII. ker. ttó(nő)képző-intézetben. A közokt. miniszter a vizsgálatok lebonyolítására újjáalakította a vizsgáló-bizottságot. Elnöki tiszttel Dobosy Elek központi szolgálatra beosztott tanügyi főtanácsost, vizsgál. bizottsági tagsággal pedig dr. Boldis Dezső, dr. Padányi-Frank Antal, Molnár Oszkár tanügyi főtanácsosokat, Barabás Tibor, Nagy Ferenc tanügyi tanácsosokat, Ferenci István, Halmos Péter, dr. Simonyiné Müller Irma, Szalatsy Richárd gyakorlóisk. tanítókat bízta meg.

Mintaóvónői vizsgálatok. — Január hó 12—17-én dr. *Virágh* Theofil főigazgató elnöklete mellett mintaóvónői vizsgálatok voltak a budapesti III. ker. rk. óvónőképző-intézetben. A közokt. miniszter megbízásából kormányképviselei minőségben *Fekete* József tanügyi főtanácsos, óvónőképző-int. igazgató volt jelen. A vizsgálatok eredményeképpen a bizottság *Péterfi* M. Chantal, *Muzslay* M. Ratia és *Knapp* M. Charitas szerzetes-nővéreket az irgalmas nővérek vezetése alatt álló óvónőképző-intézetekben a mintaóvónői szolgálat ellátására képesítette.

A jászberényi népfőiskola január 8-án nyílt meg 33 résztvevővel. A Jászság és Jászberény városi, falusi és tanyai ifjúságának körében olyan nagy volt az éredklődés, hogy a legelső felhívásra több mint 50-en jelentkeztek, első ízben azonban csak 33-at vehetett fel a vezetőség. A jászberényi népfőiskola a legelső az országban, melyet a népművelési bizottság rendez a minisztérium támogatásával. A hallgatókat az áll. tanítóképző-intézetben helyezték el. Nevelési szempontból nagyjelentőségű az a körülmény, hogy a népfőiskola hallgatói és a tanítóképző-intézet növendékei egy épületben tanulnak, s egymás munkáját kölcsönösen figyelemmel kísérhetik. A népfőiskola előadói kara az áll. tanítóképző-intézet és a mezőgazdasági szakiskola tanáraiból, továbbá a város vezetőinek köréből kerül ki.

A családi pótlék és a nyugdíjasok. — A közalkalmazottak illetményeiről szóló legújabb kormányrendelet 18. §-a kimondja, hogy a „nyugdíjasok családi pótléka tekintetében a rendelet II. fejezetében foglalt rendelkezések nem nyerneek alkalmazást. A nyugdíjasok családi pótlékát továbbra is az 1938:XXXVIII. törvénycikkben foglalt rendelkezések szerint kell megállapítani.” Így a nyugdíjasok az illetményrendezésnek szociális szempontból leglényegesebb jótéteményétől elestek. A nyugdíjas tisztviselő ugyanis, tényleges szolgálatot teljesítő társától eltérően, felesége után ezután is csak havi 12 P, gyermekei után egyenkint csak havi 18 P családi pótlékot kap. Egyre-másra kapjuk emiatt nyugdíjba vonult karársainktól a panaszos leveleket. Felvetik a keßerű kérdést, hogy miért mér nekik más mértékkel a kormány, mint a ténylegeseknek? Az ő gyermeknevelési gondjaik sem kevésbé súlyosak! Hangoztatják, hogy a nyugdíjasok családi pótléka is szociális és fajvédelmi politika, mert a már meglévő gyermekek megóvása és a dolgozók sorába állítása is fontos állami érdek.

A Középiskolai Tanáregyesület felterjesztései. — Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület a mult év végén közgyűlési határozatból kifolyólag öt felterjesztéssel fordult a közoktatásügyi miniszterhez. Az elsőben a tanárság helyzetének általános rendezését kérte. A másodikban javadalmasz szemponjtából mindenben olyan elbánást kért, amilyenben az elsőfolyamodású bírók részesülnek. A harmadikban a tanáregyesület rámutatott arra, hogy az országnak minden tisztviselőcsoportja rendszeres mellékjövödelmet élvez. A katonatiszt pótlékot, a bíró működési és képesítési pótlékot, az üzemi tisztviselő jutalékot kap, a rendőrtiszt pótlékot kap és ügyelettel keres, a miniszteriális és minden más tisztviselő karácsonyi segélyt, jutalmat, nyaralási pénzt stb. kap. Miért mostohája a tanár a tisztviselő-társadalomnak? A tanárság igen nagy gondokkal küzd. Ezért kérvényében az egyesület minden tanár számára legalább egyhavi fizetésnek megfelelő mértékű gyors rendkívüli segély engedélyezését kérte. Negyedik felterjesztésében az elveszett 1932/33. évnek a beszámítását kérte. Ennek az évnek az elvesztése ugyanis egyedül a széniumos rendszerű tanárságot sújtja. A tanáregyesület ötödik felterjesztésében olyan tanfolyamnak a megszervezését kérte, ahol a résztvevők a tehetségvizsgálat módszereit és eredmé-

neyeit elsajátíthatnák. Ezt a szegény, de tehetséges falusi tanulók helyes kiválasztása teszi szükségessé.

A felvidéki tanítók hangversenye. — A Magyar Tanítók Orsz. Énekkara, mely a megszállás alatt a Felvidéken oly hősi küzdelmet vívott a magyarságért, január 17-én Budapesten a Művelődés Házában hangversenyt adott. A lelkes közönség színültig megtöltötte az óriás színházat. A gazdag műsorú hangversenyt dr. Kósa Kálmán közokt. miniszteri osztályfőnök beszéde nyitotta meg. Meleg és közvetlen hangot ütött meg a 20 évi nehéz küzdelem értékelésére és a magyarság hálájának kifejezésére. A megjelent közönség lelkes szeretetébe ajánlotta a küzdelmes éveket látott énekkar előadását. Boross Bélának, a Magyar Tanító főszerkesztőjének hangulatos versén és az énekkar történetét vázoló előadásán kívül a műsort természetesen énekszámok alkották. Heckmann István lévai igazgató-tanító ügyes vezénylese mellett Liszt-, Kodály-, Bartók-, Bárdos-, Országh Tivadar-, Laurisán Miklós-, Halmos László-, Németh István-, Veress Sándor-, Kadosa Pál-, Farkas Ferenc-darabokat és felvidéki népdalokat adott elő, melyek elismerő tapsvihart váltottak ki a lelkes közönségből. A hangversenynek anyagilag is szép sikere volt. Ennek lebonyolításában Tanai Antal tőképzei tanár buzgólkodott. A Magyar Tanítók Orsz. Énekkara továbbfolytatta sikeres hangversenyútját s Budapest után jan. 18-án Cegléden, 19-én pedig Kecskeméten aratott elismerést.

Halálozás. — Révai Ödön ny. tanítóképző-int. tanár, volt igazgató-tanácsos január 4-én életének 67. esztendejében hosszú, de türelemmel viselt betegség után elhunyt. Temetése jan. 6-án a ref. tőképzei-intézet udvaráról történt. Koporsójánál az intézet tanári karta nevében dr. Egey Antal igazgató mondott búcsúbeszédet. A gyászszertartás után pedig az elköltözöttet Kassán a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra. A megboldogult egész tanári szolgálatát a sárospataki áll., majd ref. tanítóképző-intézetben töltötte. A példás szorgalmú, hűséges, megértő lelkű, szeretett kartárs elhunytáról az intézet tanári testülete külön gyászjelentést adott ki. A kartársak szeretete s a közreműködésével nevelt tanítók százai áldják és őrzik emlékét!

Nyugtázás. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1939. év II. felére Nagy Vilmos; az 1939. év I. és II. felére vitéz Kádár Lajos; az 1939. év II. és az 1940. év I. és II. felére dr. Incze Béniné; az 1939. év II., az 1940. és 1941. év I. és II. felére Pödör Béla és a budapesti VI. ker. rk. tanítónőképző-intézet (Salvator-intézet); az 1940. év I. felére Sass László; az 1940. év II. és az 1941. év I. és II. felére a miskolci izr. tanítónőképző-intézet; az 1940. év II. és az 1941. év I. felére vitéz Székely Pál; az 1940. év II., az 1941. és 1942. év I. és II. felére Kövessy Jenő; az 1940. és 1941. év I. és II. felére Porzsolt István, Nagy Ferenc, Baditz Károly, dr. Tompa Margit és a komáromi ref. tanítóképző-intézet; az 1940. év II. és az 1941. év I. és II. felére, ifj. Buday Lajos; az 1941. év I. felére özv. Biberauer Tivadarné és Horváth Jolán; az 1941. év II. felére Fábíán Erzsébet, Frigyes Béla, dr. Gárdonyi József, dr. Werger Márton, Ujhelyi Mihály dr., Kaposi Károly, Stich Nándor és Szabó Celesztza; az 1941. év I. és II. felére Iombart Adél, Dúzs Mária, Riesz Janka, Tanai Antal, Gyönyör Tekla, Tóth M. Marianna, Blénassy János, Somogyi Géza, Forgó Sarolta, dr. Szakál János, Váczy Ferenc, Barabás Tibor, Éber Rezső, Domokos P. Péter, Csukás Zoltán (a nyugtázást következő számunkban folytatjuk).

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.